Volume 57, No. 1 • Winter 2022

Стаза Православља

The Path of Orthodoxy

The Official publication of the The Serbian Orthodox Church in North, Central and South America

When love is shared – it multiplies!

Volume 57, No. 1
Winter 2022

Сйаза Православља
The Path of Orthodoxy

Inside

3 Encyclical on the Occasion of the Centennial Celebration of the Re-establishment of the Serbian Patriarchate

6 Communique of the Holy Assembly of Bishops

8 Communique of the Holy Assembly of Bishops of the Serbian Orthodox Church

9 Healed Are The Wounds of a Half Century Schism

11 Patriarch Porfirije and Archbishop Stefan Served the Divine Liturgy at the Cathedral Church in Skoplje

13 Archbishop Stefan:When love is shared – it multiplies!

16 Serbian Patriarch Porfirije Delivered to Archbishop Stefan a Tomos Confirming the Autocephaly of the Macedonian Orthodox Church-Ohrid Archbishopric

18 On the Sacredness of Human Life and its Untimely Termination

21 10th Anniversary of Orthodox Christian Studies Center at Fordham University

22 Посланица поводом Стогодишњице васпостављања Српске Патријаршије

25 Саопштење за јавност Светог Архијерејског Сабора

27 Саопштење Светог Архијерејског Сабора

28 Зацељена рана полувековног раскола

31 Патријарх Порфирије и архиепископ Стефан служили Литургију у Саборном храму у Скопљу

32 Архиепископ Стефан: Када се љубав дели – она се умножава!

35 Патријарх српски Порфирије уручио архиепископу Стефану Томос којим се потврђује аутокефалност Македонске Православне Цркве – Охридске Архиепископије

37 Епископ Атанасије (Јевтић): Христос– смисао и пуноћа времена

With the Blessings of the Episcopal Council

The Path of Orthodoxy

The Official Publication of the Serbian Orthodox Church in North, Central and South America

Editorial Staff

V. Rev. Milovan Katanic
1856 Knob Hill Road, San Marcos, CA 92069
Phone: 442-999-5695
frmilovan@hotmail.com

V. Rev. Dr. Bratso Krsic
3025 Denver Street, San Diego, CA 92117
Phone: 619-276-5827
FrBratso@aol.com

V. Rev. Thomas Kazich
P.O. Box 371, Grayslake, IL 60030
Phone: 847-223-4300
tkazich@owc.net

Technical Editor

Denis Vikic
denis.vikic@gmail.com

The Path of Orthodoxy is a quarterly publication. Issues are available in PDF format at **www.serborth.org.**

Letters to the Editor are welcome. All letters and manuscripts submitted for publication must be signed and contain the author's name and address and maybe edited for purposes of space and clarity. Material must be submitted via email in MS Word format.

Business Address:
1854 Knob Hill Rd., San Marcos, CA 92069
E-mail: webmaster@serborth.org

Encyclical on the Occasion of the Centennial Celebration of the Re-establishment of the Serbian Patriarchate

PORFIRIJE,
By the Grace of God, the Orthodox Archbishop of Pec, Metropolitan of Belgrade-Karlovci and Serbian Patriarch, with all the hierarchs gathered at the regular annual session of the Holy Assembly of Bishops, sends this pastoral encyclical to the clergy, monastics and all sons and daughters of our Holy Church on the occasion of the celebration of the one hundredth anniversary of the reestablishment of canonical unity of the Serbian Patriarchate.

We greet you with joy, dear spiritual children, from one of the three historical headquarters of the Serbian patriarchs, from the God protected Sremski Karlovci, where we are liturgically celebrating the great jubilee of the one-hundredth anniversary of the renewal of the ancient Patriarchate of Pec, the unification of all the Serbian church regions, which were until then in various statuses and jurisdictions, into one Serbian Patriarchate, which, due to the epidemic, we were unable to celebrate in 2020.

Great is our joy in the Holy Spirit because, prayerfully mentioning our fathers who in these very Karlovci proclaimed the great act of the reestablishment of the unity of the Serbian Orthodox Church, we bear in mind that we are the spiritual descendants of those who brought the name of Christ to this part of present-day Serbia and established church life already in the Apostolic era. In the Epistle to the Romans, the Apostle Paul greets Andronicus, the first bishop of ancient Sirmium, near modern day Sremska Mitrovica, the seat of the ancient episcopate. In Sirmium, one of the four capitals of the Roman Empire, during the persecutions of Diocletian, the wreaths of martyrdom were received by the saints of God, Bishop Irinej, Deacon Dimitrije, five stone-cutters from Fruska Gora and many others whose names are listed among the saints and even more whose names are not written but are known to God. Their heirs, in the 1500th Year of the Lord, reestablished the Diocese of Srem, on Nemanjic roots, by the blessed saints heralding from the Brankovic family, with an abundance of talents bestowed by God. From the beautiful monasteries of Fruska Gora, which they either built or renovated, to the reliquary of St. Prince Lazar, the reliquary of the Holy King Uros Nemanjic and the reliquary of the Holy Brankovices of Krusedol, the Metropolitanate of Karlovci emerged, and then the Patriarchate, which formed a solid church structure and was the key initiator of the spiritual and overall social and cultural development of our people all the way until the victory in the Great War.

Since the unlawful and violent abolition of the Patriarchate of Pec in 1766, the Serbian Orthodox Church had been divided into metropolitanates and dioceses within various states, but even under those conditions each church organizational unit cared for the preservation of the spiritual and national identity of its flock, ensuring the survival of the Serbian people. She did that at the cost of the greatest sacrifices, constantly fanning the flame of hope that all Orthodox Serbs will gather again under the omophorion and before the throne of their Serbian enlightener, Saint Sava.

And finally, following the victory in the Great War, after the liberation and creation of the State of Southern Slavs, on September 12, 1920 in Sremski Karlovci, in the presence of the Regent Aleksandar Karadjordjevic and state officials, the Assembly of Bishops which was convened, after one hundred and fifty-four years, with liturgical unity – which had never been violated – reestablishing canonical and administrative unity and renewing the Patriarchate of Pec, that is, solemnly proclaiming the Serbian Orthodox Church, in the regions of its historical and canonical jurisdiction. Thus, the aspirations of many generations of our ancestors were finally fulfilled.

Today, it is our sacred duty to mention with prayerful trepidation all the hierarchs who were the direct laborers in the establishment and proclamation of the unity of the Serbian Orthodox Church. In the first place, it is the Archbishop of Belgrade and Metropolitan of Serbia, Dimitrije (Pavlovic), the then first Patriarch of the renewed and unified Serbian Church; Metropolitan Mitrofan (Ban) of Montenegro, who chaired and led the sessions; Metropolitan Petar (Zimonjic) of Dabro-Bosna, later commemorated as the Hieromartyr Petar of Sarajevo; Metropolitan of Evgenije (Letica) of Sarajevo, Metropolitan Vasilije (Popovic) of Banja Luka and Bihac, Bishop Miron (Nikolic) of Pakrac, Bishop Georgije (Letic) of Timisoara, Bishop Ilarion (Zeremski) of Gornji Karlovac, Bishop Dimitrije of Zadar, Bishop Irinej (Ciric) of Backa, Bishop Kirilo (Mitrovic) of Ras and Zahumlje, Bishop of Georgije (Zubkovic) of Budim, Bishop Ilarion (Radonic) of Zvornik and Tuzla and Bishop Gavrilo (Zmejanovic) of Vrsac.

Directing our prayers of thanksgiving to our Lord for these, our fathers, and beseeching them that before the Heavenly Throne they remember our generation, which today proudly inscribes in our national memory that date of September 12, 1920, when in Sremski Karlovci, in the presence of thousands of the faithful, gathered from all liberated and united Serbian lands, with the sound of bells from all the churches of Karlovci and cannon salvos of the victorious Serbian army, promulgated a decree on the renewal of the Patriarchate of Pec and the conciliar unity of the Serbian Church regions: the Archbishopric of Belgrade and the Metropolitanate of Serbia; the Archbishopric of Karlovci and the Serbian Metropolitanate, with the dioceses of Dalmatia-Istra and Boka Kotor; Archbishopric of Cetinje and the Metropolitanate of Montenegro, the Mountains and Littoral; then the Metropolitanate of Skopje, Ras-Prizren, Veles-Debar, Pelagonija, Prespa-Ohrid and Strumica, one part of the Metropolitanate of Voden, the Episcopate of Poljane; Metropolitanates of Bosna and Herzegovina: Dabro-Bosna, Herzegovina, Zvornik-Tuzla and Banja Luka and Bihac, unified in one autocephalous United Serbian Orthodox Church.

Soon after, the Holy Assembly of Bishops of the Serbian Orthodox Church, on September 28, 1920, elected the most eminent hierarch of that time, Metropolitan Dimitrije of Belgrade, as the first patriarch of the renewed Patriarchate, which was confirmed by the Electoral Council on November 20th of that year. Shortly afterwards, on February 19, 1922, the Patriarchate of Constantinople, by an appropriate ecclesiastical act, confirmed the universally accepted Tomos of the unification of the historic Serbian ecclesiastical areas as "canonical and justified", and the Serbian Orthodox Church was recognized "permanently and forever" as a Sister Church of all autocephalous Orthodox Churches.

This great feast is a feast of unity and harmony, a day when everyone confirmed the general, ever awareness of the unity and continuity of our holy Orthodox Church in history, especially since the great event of acquiring autocephaly, more than eight centuries ago, from Zica, Pec and Karlovci to Belgrade. Today, after one hundred years, we joyfully announce and celebrate this historic event, whether we live in the homeland, or in one of the Serbian or surrounding countries, or in the diaspora, scattered by the storm of historical winds across the six continents.

In all times of trouble, misfortune and suffering, the Serbian Orthodox Church has shared the joys and sorrows of the entire Serbian people, and the Serbian Patriarchate was and remains a symbol of national unity even when the state system and unity were broken asunder.

Due to all this, during these days, as we remember the feat, the effort, of our ancestors who longed for, fought and achieved unity of the Church, illuminated by the light of the Resurrection of Christ, we send our archpastoral blessing to the fullness of our Serbian Orthodox Church, the historical Patriarchate of Pec and Belgrade-Karlovci , and we call on our faithful people in the country and in the diaspora that, in spite of all temptations, they remain and persevere in fellowship beneath the wing of their Mother Church.

Given at the Serbian Patriarchate
in Sremski Karlovci
The 15th day of May of the Year
of the Lord 2022

Your intercessors before the Risen Christ:

Archbishop of Pec, Metropolitan of Belgrade-Karlovci and Serbian Patriarch PORFIRIJE
Metropolitan of Dabro-Bosna CHRYSOSTOM
Metropolitan of Montenegro and the Littoral JOANIKIJE
Bishop of Srem VASILIJE
Bishop of Banja Luka JEFREM
Bishop of Budim LUKIJAN
Bishop of Banat NIKANOR
Bishop of New Gracanica-Midwestern America LONGIN
Bishop of Canada MITROPHAN
Bishop of Backa IRINEJ
Bishop of Great Britain and Scandinavia DOSITEJ
Bishop of Zica JUSTIN
Bishop of Vranje PAHOMIJE
Bishop of Sumadija JOVAN
Bishop of Branicevo IGNATIJE
Bishop of Zvornik-Tuzla FOTIJE
Bishop of Mileseva ATANASIJE
Bishop of Dusseldorf and Germany GRIGORIJE
Bishop of Ras and Prizren TEODOSIJE
Bishop of Western America MAXIM
Bishop of Gornji Karlovac GERASIM
Bishop of Eastern America IRINEJ
Bishop of Krusevac DAVID
Bishop of Slavonia JOVAN
Bishop of Austria and Switzerland ANDREJ
Bishop of Bihac-Petrovac SERGIJE
Bishop of Timok ILARION
Bishop of Nis ARSENIJE
Bishop of Buenos Aires and South Central America KIRILO
Bishop of Australia and New Zealand Metropolitanate SILUAN
Bishop of Dalmatia NIKODIM
Bishop of Osek-Polje and Baranja HERUVIM
Bishop of Valjevo ISIHIJE
Bishop of Budim and Niksic METODIJE
Bishop of Zahumlje and Hercegovina DIMITRIJE
Vicar Bishop of Moravica ANTONIJE
Vicar Bishop of Remesiana STEFAN
Vicar Bishop of Toplica JEROTEJ
Vicar Bishop of Hvosno JUSTIN
Vicar Bishop of Mohac DAMASKIN
Vicar Bishop of Marca SAVA
Vicar Bishop of Hum JOVAN
THE ORTHODOX ARCHDIOCESE OF OCHRID:
Archbishop of Ohrid and Metropolitan of Skopje JOVAN
Bishop of Polog and Kumanovo JOAKIM
Bishop of Bregalnica MARKO
Vicar Bishop of Stobi DAVID

Communique of the Holy Assembly of Bishops

This year's regular session of the Holy Assembly of Bishops of the Serbian Orthodox Church began on May 15, 2022 in Sremski Karlovci, one of the headquarters of the Serbian Patriarchs – on the occasion of the celebration of a significant jubilee, the centenary of the unification of the Serbian provincial Churches into one Serbian Orthodox Church and the Reestablishment of the Serbian Patriarchate (1920). The celebration of this important jubilee had been postponed twice already due to the coronavirus pandemic.

The Assembly Fathers paid special attention to the topic of the holy righteous ones of God. In recognizing the inextinguishable zeal for the faith in the example of their virtuous life, martyrdom, confession and asceticism, the Serbian Orthodox Church by entering their names in the Diptych of the Saints recommends these newly-glorified Saints of Orthodoxy to their spiritual children as an example of virtue and firmness of faith, hope and love. The following persons were added: Saint Danilo, Bishop of Karlovac and Plascani, with the date of celebration on January 27/9. February; Saint Irinej (Ciric), Bishop of Backa, confessor of the faith, with the date of celebration March 24/6. April; the Holy 73 Martyrs of Gornji Karlovac, whose commemoration will be held together with the commemoration of the Holy Hieromartyr Sava of Gornji Karlovac, 4/17. July; Holy Hieromartyr Nedeljko Rakovicki (Strelicic), with the date of celebration 8/21. May; Holy Hieromartyr Milos (Bilbija) of Greece and Montenegro, with the date of celebration on July 28 / August 10; the holy martyrs Ilija (Budimir), Risto (Catic), Kosta (Stanisic) and other Livno martyrs, whose date of celebration will soon be determined and announced; Holy Venerable Martyrs of

Medljan Abbot Seraphim, Monk Habakkuk and Monk Mardarije, with the date of celebration on September 28/11 October; the holy youths, the children martyrs of Jastrebarsko and Sisak, with the date of celebration July 13/26. August; Holy Martyrs of Zvornik-Tuzla, with the date of celebration on May 26/8 June; Holy Martyrs of Backa, with the date of celebration 10/23 January. The date of the celebration of the martyrs of Dabro-Bosna has been changed: instead of June 28/11. July, their commemoration will be celebrated on 5/18 July each year in the future. The date for the celebration of the holy priest-martyrs of Zitomislic has been set – 13/26. June, while the martyrs of Prebilovac and Lower Herzegovina including all other martyrs who suffered for their faith in Herzegovina during the Second World War, will now be celebrated together under the name of the Holy Martyrs of Prebilovac and other Herzegovinian martyrs, with the date of celebration of July 24/6 August.

The following grace-filled and blessed event of the Assembly was the joint Divine Liturgy served in the Church of St. Sava in Vracar after the establishment of eucharistic communion and canonical unity between the Serbian Orthodox Church and the Macedonian Orthodox Church, as it was referred to after the cessation of communion in 1967. The liturgy was officiated by Serbian Patriarch Porfirije with the concelebration of Archbishop Stefan of Ohrid and Macedonia and many hierarchs, priests and deacons.

Reports were heard and analyzed regarding the work of the Holy Synod and the diocesan bishops, as well as the benevolent foundation "Covekoljublje" and other foundations, institutions and services of the Serbian Orthodox Church.

As in previous years, the Assembly dealt with the work of the Patriarchal Library, Museum and Archive room of the Serbian Orthodox Church, as well as the issue of Christian education, carefully analyzing the current situation and problems. The current acting rectors of the seminaries were appointed rectors: Theological Seminary of Saint Sava in Belgrade – Archdeacon Radomir Vrucinic; Theological Seminary of Saint Arsenije in Sremski Karlovci – Protopresbyter-Stavrophor Jovan Milanovic, MA; Theological Seminary of St. Peter of Dabro-Bosna in Foca – Protonamesnik Rev. Ljubomir Prijović. During this session, a report on the activities of the St. Sava School of Theology in Libertyville was carefully heard, with specific decisions for improving the teaching process.

The state of our Church in Kosovo and Metohija, Montenegro, Croatia and elsewhere was also discussed, as well as the spiritual and all other consequences of the war conflict in Ukraine. The topic of refugees, many of whom have found refuge within the jurisdiction of the Serbian Orthodox Church, was discussed. The Assembly also considered with due care and attention the phenomena that endanger and in some cases violate the unity of the Orthodox Church.

The Assembly filled the vacant dioceses of Western Europe and Sabac. The former Vicar Bishop of Hvostan, Justin (Jeremic), was elected Bishop of Western Europe, and the former Vicar Bishop of Toplica, Jerotej (Petrovic), was elected Bishop of Sabac. The following were elected vicar bishops of the Serbian Patriarch: Archimandrite Alexei (Bogicevic), abbot of the monastery of St. Luke in Bosna near Varvarin, with the title of Bishop of Hvostan; Archimandrite Hilarion (Lupulovic), abbot of the Draganca monastery near Gnjilan, with the title of Bishop of Novo Brdo; Archimandrite Nektarije (Samardzic), of the British-Scandinavian Diocese, with the title of Bishop of Jegar; Archimandrite Dositej (Radivojevic), abbot of the monastery of St. George in Celije near Lazarevac, with the title Bishop of Lipljan, and Protosingelos Petar (Bogdanovic), abbot of the monastery Gornjak near Petrovac na Mlavi, with the title Bishop of Toplica.

During the Assembly, a session of the central body for the completion of the Memorial Church of Saint Sava in Vracar was held.

During the session the Assembly made two visits: to the President of the Republic of Serbia, Mr. Aleksandar Vucic and Crown Prince Aleksandar Karadjordjevic, at the invitation of these prominent public figures.

The term has ended in the Holy Synod for the following members: Metropolitan Hrizostom of Dabar-Bosna and Bishop David of Krusevac, who remain as alternates. Elected in their place are Metropolitan Joanikije of Montenegro and the Coastlands Bishop Irinej of Backa.

Communique of the Holy Assembly of Bishops of the Serbian Orthodox Church

Public Release (May 16, 2022)

Having received the act of the Holy Synod of Bishops of the "Macedonian Orthodox Church – Ohrid Archbishopric" in which they accept their universally recognized canonical status granted them in 1959 by the Holy Synod of Bishops of the Serbian Orthodox Church, and expressed their hope that the Serbian Orthodox Church would resolve the final issue of canonical status, which should be followed by pan-Orthodox consent and acceptance of that status, the Holy Assembly of Bishops decided:

- the Assembly welcomes with thanksgiving and joy their acceptance of the universally recognized canonical status of the broadest possible autonomy, i. e. the status of full internal independence granted as far back as 1959;

- this action withdraws the reasons, for which liturgical and canonical communion between the Churches was discontinued in 1967, and restores the full liturgical and canonical communion;

- with the establishment of unity on canonical basis and on terms of respect for canonical order throughout the territory of the Serbian Orthodox Church, a dialogue on the future and possible final status of the dioceses in Northern Macedonia is not only possible but also expedient, legitimate and realistic;

- in this dialogue on their future and possibly final canonical status, the Serbian Orthodox Church will be guided only and exclusively by ecclesiological, canonical and church pastoral principles, standards and norms, in this dialogue, disregarding any political factors or unilateral initiatives and being unaffected by outside influence or pressure;

- and, finally, the Assembly stresses that after making the decision on the status it does not intend to subject the new sister Church to restrictions as to the sphere of her jurisdiction in her own country and in diaspora and recommends that the issue of her official designation be defined in a direct fraternal dialogue with Greek-speaking and other Local Orthodox Churches.

Healed Are The Wounds of a Half Century Schism

Thousands of faithful filled the Cathedral of St. Sava in Vracar today, May 19, 2022, where the Holy Hierarchical Divine Liturgy was served by His Holiness Serbian Patriarch Porfirije and His Beatitude Archbishop of Ohrid and Macedonia Stefan with the concelebration of the hierarchs of the Serbian Orthodox Church and the Macedonian Orthodox Church – Ohrid Archbishopric, in the prayerful presence of His Beatitude the Archbishop of Ohrid and the Metropolitan of Skopje Jovan.

Mutual liturgical and canonical communion was established at the Divine Liturgy after more than half a century of temptations. Concelebrating were the Most Reverend Metropolitans Peter of Prespa and Pelagonia, Timotej of Debar and Kicevo, Chrysostom of Dabro-Bosna, and Naum of Strumica; Most Reverend Bishops Vasilije of Srem, Fotije of Zvornik and Tuzla, Joakim of Polog and Kumanovo, David of Krusevac and Kliment of Heraclea; in the prayerful presence of the hierarchs, members of the Holy Assembly of Bishops of the Serbian Orthodox Church.

Patriarch Porfirije and Archbishop Stefan Served the Divine Liturgy at the Cathedral Church in Skoplje

On May 24, 2022, the feast day of Saints Cyril and Methodius, His Holiness Serbian Patriarch Porfirije and His Beatitude Archbishop Stefan of Ohrid and Macedonia served the Holy Hierarchical Divine Liturgy at the Cathedral of St. Clement of Ohrid in Skoplje. Concelebrating were Metropolitan Joanikije of Montenegro and the Coastlands, Metropolitan Petar of Prespa and Pelagonia, Agatangel of Povardarje, Metropolitan Hilarion of Povardarje and Grigorije of Kumanovo and Kumanovo and Osogovo, Bishop Vasilije of Srem, Bishop Irinej of Backa, Bishop Marko of Bregalnicki, David of Krusevac, Stefan of Remesian and the elected Bishop of Sabac Jerotej, in the prayerful presence of His Beatitude the Archbishop of Ohrid and the Metropolitan of Skopje John and His Grace Bishop David of Stobia.

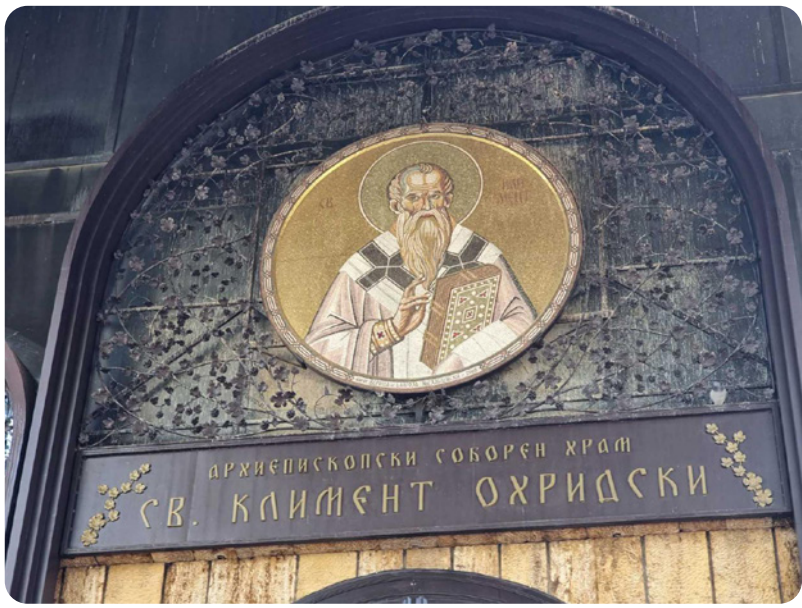

Archbishop Stefan: When love is shared – it multiplies!

Standing with trepidation in this glorious moment before this sacred assembly of „the chosen people, the royal priesthood and the people of the world", the words of the wise Solomon echo in me, who prophetically describes and prophesies the relationship between Christ and the Church: You are altogether beautiful, my darling; and in you there is no flaw. Overwhelmed with feelings of elation, in this solemn event I see the beauty of the Church and deeply understand the words of the Apostle to the nations, who was inspired to say that Christ is the head of the Body, that is the Church, and we are members of His Body. That is why I cry out from the depths of my soul praising God for His gift – the Church, and I say: „We constantly praise You, Christ,

Who unspeakably united the heavenly with the earthly and created one Church of angels and men." Here we are also offered that most perfect community, which is pure and immaculate, whose purity is not blemished by anything and from whom nothing can be taken, which is from one end of the universe to the other – the Church of God in its fullness!

How God teaches us humility and love! He himself bore the sins of the world, and He himself went to Golgotha to be crucified and yet He shared with all the joy of His Resurrection: He appeared to the women, as a traveler He traveled with His disciples filling their hearts with fiery love; with Peter he ate fish on the shores, He offered Thomas His wounds and His ribs in order to bring them all into one, with one faith and hope in the resurrection and eternal life. He set faith as a condition, and love as a criterion, not becoming tired constantly in front of all in order to show Himself as the true God. How then can we understand this gathering today, if not as an event of the Resurrection? Namely, this holy council, where in perfect fellowship Christ is offered, is the path from Jerusalem to Emmaus, but it's also the upper room where Christ through Thomas calls all of us to approach Him, that we never wish to wander and doubt that He is Good and Perfect.

This holy day is also the Pool of Bathesda, a man has approached us – the father of the Orthodox, who has lowered us into the water, because not 38, but 55 years we sat waiting on the porch and found no one to care for us! Then another man approached us, our brother and today's co-celebrant, to welcome us healthy and healed, to embrace us warmly and to send us to the high priest to confirm our healing, as the blind man was sent at the Pool of Siloam. Now we have someone to draw water from Jacob's well. Now everyone has seen our fertile fields and that which was sown have come to harvest. Now we fully see all the beauties of Paradise, for we have with whom to share them with. We no longer mourn like Adam, but rejoice like the Apostles at Pentecost, drunk with the sweet drink of fellowship and brotherly love. Only prepared in this way can we rejoice in the day of the Holy Spirit, for when when love is shared – it multiplies!

Beloved, we the Orthodox, confess that the Church is conciliar, because it is not limited by any place, time or people, but is made up of all those who believe justly and truthfully in every place, at all times and among all nations. The Church is not a federation of local Churches, but has always been one and only, united by the Holy Spirit, as one body of all mankind, sanctified and deified by the Word of God. Its purpose is to unite man within himself and to deify him. Indeed, the Church is divided into smaller geographical units, which coincide with the political boundaries drawn by this world, in order to facilitate its administration. Our eighty-year commitment to an independent Church has ever been aimed towards our separation from the Body of Christ, but to enable us, as other Orthodox nations, to freely carry out our mission among our people, here in the homeland and around the world, wherever we might be.

This historical period we are all going through is a feast day for all Christians in Macedonia, regardless of national origin, the grandchildren of those who dreamt of seeing their Ohrid Archbishopric restored, to see it autocephalous, or the great-grandchildren of all who ever lived united under by one omophorion of the Archbishop of Ohrid. Our ancestors rejoice now with us in the heavenly Church, seeing our joy and our unity. I believe that it during these days that Arsenije, the last Archbishop of Ohrid, finally rejoices, as well as Archbishop Dositej and Patriarch Herman and all those who with sincerity wanted to see the renewed Ohrid Archbishopric! And when one reads the history of the Ohrid Church, one is confronted with a Church that sets no boundaries, with a Church that even today does not use its independence to isolate itself from others, but on the contrary, to become even closer and united with others. To be what others are: an inseparable and essential part of the One, Holy, Catholic and Apostolic Church.

Beloved, recently in the city on two rivers – in Belgrade, beneath the magnificent arches of the St. Sava Church in Vracar, the joy of God's people was exclaimed both from Macedonia and Serbia, and the sigh of relief of our ancestors and all of us could be heard audibly. That joy of fraternal reconciliation, which came from the maternal initiative of the Mother Church – the Ecumenical Patriarchate and His Holiness, and from which came the condescension full of love and understanding of the sister Patriarchate of Serbia, arriving at that most joyous period – in the most precious and blessed time of Pentecost. And, here, the second liturgical holiday of communion, when God gave us, „with one mouth and one heart" to celebrate His honorable and majestic name, we again bring it to mind in celebration at an important moment – the feast day of the holy All-Slavic enlighteners Cyril and Methodius. They belong to all of us in spirit, because all who are led by the Spirit of God are sons of God. Therefore, we thank God for their prayers, as well as for the prayers of St. Clement and St. Naum of Ohrid and St. Sava of Serbia, who in the period of pronounced divisions and visible disunity among nations, and unfortunately in the Church, gave us strength and reason to show that in such times as these, forgiveness, reconciliation and the building of unity are possible, because if we have love, love in Christ and in the Church, we will find love for all!

Thus, on the eve of this celebration of love, we received another joy – good news from the Queen of Cities – the city of Constantinople: our thanksgiving was received and our request for service was accepted – so on the birthday of the Church, Pentecost, we will serve at the Ecumenical Patriarchate . Then, His All Holiness Ecumenical Patriarch Bartholomew will deliver the act of official acceptance of our canonicity and fellowship with all local Orthodox Churches.

May God grant the act of love eternal, as in fact, Christ our Lord prayed: that all may be one, as You Father are in Me and I in You, that they too may be one with us. Amen! Christ is risen!

Serbian Patriarch Porfirije Delivered to Archbishop Stefan a Tomos Confirming the Autocephaly of the Macedonian Orthodox Church-Ohrid Archbishopric

His Holiness Serbian Patriarch Porfirije officiated at the Holy Hierarchical Divine Liturgy on June 5, 2022 at the St. Archangel Michael Cathedral Church in Belgrade with the concelebration of His Beatitude Archbishop Stefan of Ohrid and Macedonia.

Concelebrating were Metropolitan Petar of Prespa and Pelagonija, Metropolitan Timotej of Debar and Kicevo, Metropolitan Agatangel of Povardarje, Pimen of Europe, Metropolitan Grigorije of Kumanovo and Osogovo, Bishop Fotije of Zvornik and Tuzla, Bishop David of Krusevac, Bishop Stefan of Remesija, the elected Bishop of Jegar, Archimandrite Nektarije. In prayerful presence were Metropolitan Joseph of Tetovo-Gostivar, Bishop Clement of Heraclea, Bishop Irinej of Backa, Bishop Sava of Marcana and retired Bishop of Canada Georgije.

At the conclusion of the Divine Liturgy, His Holiness Serbian Patriarch Porfirije presented to His Beatitude Archbishop Stefan of Macedonia and Ohrid a Tomos which confirms the autocephaly of the Macedonian Orthodox Church – the Ohrid Archbishopric.

Patriarch Porfirije: We cannot use the Church. It is not a tool, let alone a weapon

Patriarch Porfirije: We are called to live in the spirit of the Gospel and the spirit of the Church, knowing that the Church always goes between Scylla and Charybdis, the powers of this world and stones underwater, but also knowing that She is founded on Christ and that not even the gates of hades will overcome it for it is the pillar and fortification of Truth.

In the name of the Father and of the Son and of the Holy Spirit! Your Beatitude, Your Eminences, Your Graces. We all know that the Church is the Body of Christ, that the Lord Himself is one Head and that the Church has its own internal laws based on eternal principles, in the person of the Son of God our Lord Jesus Christ. The church has its dynamics, it has its life. And the dynamics, the life and structure of the Church can in no way be reduced to the dynamics, principles and rules which come from this world. Moreover, they cannot be the expression of any one person or individual, even the one who is the most perfect and holiest. In the Church, everything always functions in a conciliar way, as the Fathers stated in formulating the truths of the faith at the Ecumenical Councils: *It hath pleased the Holy Spirit and us*. So, in the Church, nothing is solely and exclusively from man, while, at the same time, God does not act in the world, in anything that is related to us, without us and our free will, without our participation. Therefore, in our mutual symphony and in harmony with the Holy Spirit, the Lord organizes the dynamics for the life of the Church.

On the Sacredness of Human Life and its Untimely Termination

Sunday, June 19, 2022

Passed by the full membership on June 19, 2022

Preamble

We, the members of the Assembly of Canonical Orthodox Bishops of the United States of America, promote and uphold the sacred and inviolable essence of human life. The continued challenges of our time prompt us to publish a more comprehensive statement of the Orthodox Church's regard for human life and, in particular, the termination of human life. Prepared by our Committee for Church and Society, and affirmed by the Assembly as a whole, this statement seeks to succinctly articulate Orthodox Christian teaching for the faithful and to continue the Church's tradition as a beacon and witness to life as freely given by our good and loving Creator.

Sacredness of Life

The sacredness of life is shared with all creatures and creation fashioned and brought into existence by our mutual Creator. From single-celled organisms to plants, reptiles to birds, or mice to elephants, all are created and thus sacred. "God saw all that He had made, and it was very good" (Genesis 1:31). As such, it is our responsibility as human beings to treat all life accordingly: with care, reverence, humility, and love.

Human Life is Sacred and Inviolable

The recognition of each human person as created in the image and likeness of God, destined for eternal life and therefore, sacred and inviolable, is a cornerstone of Christianity. Through the Church's canons, dogma, and moral code across the centuries, we have affirmed this understanding of human life from the womb to the tomb. These convictions are taught and witnessed by the Orthodox Church in all its manifestations around the world today. All human life is both sacred and inviolable, regardless of age, health, or any other status. Human life, including free will, is rightly understood as a gift from God, meant to be cherished and respected. We are all meant to "have life, and have it abundantly," as we know from our Good Shepherd (John 10:10-11). When human life is understood in this way, we are inclined to care deeply for one another and to cherish and protect each and every person.

Taking of Human Life

Any deliberate ending of human life is a rejection of its sacredness and inviolability and is unacceptable. This includes the death of the unborn by abortion, murder in peacetime or in war, suicide, and euthanasia. The Church mourns the premature end of a human life, and we seek to minister with compassion and mercy in these situations.

Murder

Murder is clearly condemned in scripture and the practice of the Church, as heard in the Old Testament: "You shall not murder" (Exodus 20:13 and Deuteronomy 5:17), and Ezekiel 18:32 proclaims, "For I have no pleasure in the death of anyone, says the Lord God. Turn, then, and live." The terrible misuse of our God-given free will to end the life of another is a rejection of the understanding of life as a gift.

Murder is never condoned by the Church, yet, in this broken world, violence, including killing, is unfortunately a daily reality. We regularly witness the tragedies of individual

killing, mass killing, as well as war in our own contemporary society. Such killing contradicts the understanding of human life as sacred and inviolable, instead treating human life – or certain human lives – as meaningless, dispensable, and unworthy of care and respect. These actions spawn further disregard for human life through wounds and trauma – physical, spiritual, and mental.

In the case of war, further destruction is sown through the displacement of people. The lives of military personnel and civilians on all sides of armed conflict are shattered through their experience of this denigration of life. The Church's role in war is to steadfastly witness its understanding of human life by encouraging peace, just as the priest prays in the anaphora "for civil authorities and our armed forces, grant that they may govern in peace, Lord, so that in their tranquility we, too, may live calm and serene lives, in all piety and virtue."

There are times when a person kills in self-defense or in defense of others. Officers of the law as well as soldiers may be put into a position wherein they must choose to kill to defend the innocent. This killing is also a tragedy, even when motivated without malice or spite but by necessity.

The Church laments the loss of life from killing of any kind, for any reason. It mourns this loss alongside the bereaved and provides them with succor and hope. The Church also provides a path for spiritual healing and repentance for those who have taken life, believing that the grave damage done to a soul through killing can be healed by the Great Physician.

Suicide

The taking of one's own life is a rejection of God's gift of life. Suicide is

an act of self-murder and is a tragic violation of human life. The Church can never condone suicide, but it does have compassion on those whose own struggles or illnesses are so extreme that they turn to suicide. Previously our Assembly (then SCOBA) wrote, "While human freedom was not annihilated in the fall, both spiritual factors, like acedia (spiritual torpor), and physical factors, like depression, can severely compromise a person's ability to reason clearly and act freely"

(Pastoral Letter on Suicide, 2007). We often offer, with prayerful discernment and at the case-by-case discretion of the bishop, a church burial and memorial services in cases of suicide, and we mourn with and minister to the bereaved when a loved one commits suicide.

Euthanasia

In recent years, the possibilities for ill persons to choose to end their own lives have increased with access to medications that hasten death and legislation that allows for physicians to assist in the death of their patients. The Church grieves the pain and suffering many people experience in this life, but it cannot and does not condone any form of euthanasia. As with other forms of suicide, the Church, out of its compassion for both the dead and the bereaved, may, with prayerful discernment and at the case-by-case discretion of the bishop, offer funeral and burial services in certain of these situations. Most importantly, we advocate for compassionate palliative care and continue to pray for a "good Christian ending to our lives" and a death that is "peaceful, without shame or pain," as we pray in our services.

Capital Punishment

The laws of many places around the world allow for death as punishment for horrific crimes. In these cases, the Orthodox Church's understanding of human life as sacred and inviolable diverges from the understanding of human life held by many nations or states.

When a mob looked to Jesus to justify capital punishment for an adulterous woman, He replied, "Let anyone among you who is without sin be the first to throw a stone at her," then compassionately said to her, "From now on do not sin again" (John 8:2-11). Saint Paul's letter to the Romans expounds on our Lord's teachings: "Do not repay anyone evil for evil but take thought for what is noble in the sight of all … beloved, never avenge yourselves, but leave room for the wrath of God; for it is written [in Deuteronomy 32:35], 'vengeance is mine, I will repay, says the Lord'" (Romans 12:17-19). The Church, from the teachings of Jesus Christ and the early Church, knows that it is not the place of people, nations, or states to prematurely end a life for any reason.

Certain passages from the Old Testament are sometimes employed as justification for the death penalty – such as "whoever strikes a person mortally shall be put to death" (Exodus 21:12) – but Christ Himself, who is the only Judge of the world (John 5:22), reorients humanity's understanding of the Old Testament law. He

forgives rather than condemns and loves rather than hates.

Abortion

Our salvation begins with a conception. The Mother of God's miraculous conception of her son and our Lord and Savior Jesus Christ marks the beginning of new life and hope in the world. As we sing in the Troparion that celebrates the Annunciation, "Today is the beginning of our salvation, the revelation of the eternal mystery!"

Our liturgical calendar includes other feasts of conception, including the Righteous Anna's Conception of the Mother of God and the Conception of John the Baptist by his parents Elizabeth and Zachariah. The Church has integrated these celebrations into its life not only as an affirmation of these figures who played such important roles in salvation history, but also because these feasts teach us that human life is bestowed by God and that the origins of every new human being are clearly inseparable from conception. Therefore, human life in its earliest manifestations in the womb is sacred and inviolable. Any act to terminate life in the womb – whether by abortive medications, medical procedures, or destructive behavior – denies this truth, is considered murder, and risks terrible spiritual consequences for those involved.

As with any instance of sin, mercy and healing – not retribution and punishment – are the way of the Lord. The Church is called to minister to those seeking abortions, those who have had or those who have been forced to have abortions, and those who have performed abortions, knowing that abortions are often sought because of poverty, abuse, coercion, neglect, despair, or the influence of a life-denying ethos that has become a societal norm. Church-sponsored and other programs that provide spiritual, physical, psychological, and financial support to expectant single mothers and couples in situations in which abortion is being considered, and to young families in need of extra care, should be vigorously supported by the Church and the faithful.

Current societal trends condone abortions for what some perceive as non-desirable human qualities, including physical or chromosomal abnormalities, or a less desirable sex. The Church appreciates, respects, and cares for all manner of human life and, therefore, never condones abortion in these cases. Every human life is worthy of our prayer and protection.

The Assembly of Bishops has previously acknowledged that there are "rare but serious medical instances where mother and child may require extraordinary actions" (Statement on Sanctity of Life, 2019); see also Assembly of Bishops Endorses Alternatives to Women in Crisis Pregnancies, 2021). This refers to tragic situations in which an abortive measure will preserve life. For example, if both mother and unborn child will almost certainly perish should the pregnancy continue but the mother will likely live if an abortion is administered, the Church grieves the tragedy of the situation and offers space for the discernment of the mother, the father, and the pastor as to the most life-giving course of action. Yet, these situations are unique and unusual and do not condone abortion as a norm in any way. Furthermore, the Church does not accept contemporary thinking that links free will with the right to abortion.

We continue to uncompromisingly reject any acceptance of abortion, while creating a merciful and compassionate path for all of those who have experienced abortion to journey back to the Church and to re-commit to human life as sacred and inviolable.

Miscarriage

In the vast majority of instances, the non-intentional and very common loss of early human life through miscarriage, stillbirth, or infant death is different from the willful ending of life; it does not involve an act of free will but is instead a result of our imperfect world. This loss of very young life is to be grieved, and the family compassionately ministered to, by the Church. To this end, we will continue to provide new rituals and ways to address these circumstances, which include prayers of mourning, compassion, and healing.

Conclusion

A consequence of our God-given free will is that humans are capable of either rejecting or communing with God. The Orthodox Church grieves the rejection of God in the deliberate taking of human life and celebrates the possibilities of drawing closer to God that come with the understanding of human life as sacred and inviolable. We are intended to experience abundant life through communion with our Creator. We, the Assembly of Bishops, hope that the understanding of human life as a good and true gift will radiate through the Church and the world, and continue to pray, alongside the faithful, "for the peace of the whole world, for the stability of the holy churches of God, and for the unity of all."

10th Anniversary of Orthodox Christian Studies Center at Fordham University

On Tuesday, May 31, 2022, the Orthodox Christian Studies Center at Fordham University in New York City held its 10th anniversary celebration in tandem with the Patterson Triennial Conference, which was held in the presence of many distinguished international academics and guests, from May 31 – June 3, 2022. It was truly a night to remember.

During the event, the Center celebrated first 10 years, paying tribute to its founders and benefactors, acknowledging its exemplary students, and honoring its cherished partnerships with Marianna and Solon Patterson and Father Joseph McShane, distinguished retiring President of Fordham University. In addition, the Center presented Father McShane with a beautifully designed icon of St. Joseph, the work of the hands of iconographer, Aris Kovaci. The icon was commissioned by the Patterson Family Foundation.

The evening's invocation and introductory remarks were offered by His Eminence Archbishop Elpidophoros of the Greek Orthodox Archdiocese of America. The program was led, and tributes presented by Dr. George E. Demacopoulos, Fr. John Meyendorff & Patterson Family Chair of Orthodox Christian Studies, Co-Founding Director, Orthodox Christian Studies Center and Professor of Theology, and Dr. Aristotle Papanikolaou, Professor of Theology, Archbishop Demetrios Chair in Orthodox Theology and Culture, and the Co-director and Co-founder of the Orthodox Christian Studies Center. His Grace Bishop Irinej of the Serbian Orthodox Diocese of Eastern America, and member of the Advisory Council of the Orthodox Christian Studies Center, offered thanksgiving at the conclusion of the program.

The Orthodox Christian Studies Center dedicated the sixth Patterson Triennial Conference to initiate the 1,700-year anniversary (325-2025) of the Council of Nicaea. Twenty-one scholars from the United States and abroad explored the contemporary relevance of the Council of Nicaea for Christian thought and practice. Among the many notable guests present for the Conference on Nicaea, Conciliarity, and the Future of Christianity were His Grace Bishop Dr. Maxim of the Western American Diocese of the Serbian Orthodox Church, the Very Rev. Professor Dr. John Behr of Aberdeen University, Rev. Archdeacon Dr. John Chryssavgis of the Ecumenical Patriarchate, Rev. Dr. Bogdan Bucur of St. Vladimir's Orthodox Theological Seminary, and others.

The Center launched its 10th anniversary campaign and announced that the $5 million campaign goal already has $2.8 million committed. A commemorative 10th Year Anniversary brochure was prepared for distribution. A newly secured space for the Center at Fordham's Loyola Hall was presented, construction of which is expected to begin in 2023/24. Architect John Lignos, Principal at SNS Architects & Engineers, PC and associates designed a stunning rendering of the new space.

The Orthodox Christian Studies Center provides a space within a university setting for engagement with Orthodox Christianity by undergraduate and graduate students, participating faculty, and friends. It seeks to promote understanding of Orthodox Christianity in Western culture; to preserve and perpetuate a vibrant Orthodox Christian tradition in America; and to articulate the value and relevance of the Orthodox Christian tradition.

Стаза Православља

Година 57, бр. 1 • Зима 2022

Посланица поводом Стогодишњице васпостављања Српске Патријаршије

ПОРФИРИЈЕ,
по милости Божјој православни Архиепископ пећки, Митрополит београдско-карловачки и Патријарх српски, са свим архијерејима сабраним на редовно годишње заседање Светог Архијерејског Сабора, упућује ову пастирску посланицу свештенству, монаштву и свим синовима и кћерима наше свете Цркве поводом прослављања стогодишњице васпостављања канонског јединства Српске Патријаршије

Са радошћу вас, драга децо духовна, поздрављамо из једног од три историјска седишта српских патријараха, из Богом благословених Сремских Карловаца, где литургијски свечано прослављамо велики јубилеј који због епидемије нисмо могли да обележимо 2020. године, стогодишњицу обнове древне Пећке Патријаршије, односно уједињења свих српских црквених области, дотад у различитим статусима и јурисдикцијама, у једну и јединствену Српску Патријаршију.

Велика је наша радост у Духу Светоме зато што, молитвено помињући наше оце који су баш у Карловцима прогласили велико дело васпостављања јединства Српске Православне Цркве, имамо на уму да смо духовни потомци оних који су у овај део наше данашње Србије донели име Христово и организовани црквени живот још у апостолско доба. Апостол Павле у Посланици Римљанима поздравља Андроника, првог епископа античког Сирмијума, данас оближње Сремске Митровице, седишта древне епископије. У Сирмијуму, једној од четири престонице Римског Царства, у Диоклецијано-вим гоњењима су мученички венац задобили светитељи Божји епископ Иринеј, ђакон Димитрије, петорица каменорезаца са Фрушке Горе и многи други чија се имена налазе у именословима светих, а још више је оних чија имена нису записана, али су Богу позната. Као њихови наследници и баштиници, 1500. лета Господњег сремску епископију, сада на немањићком корену, поново успостављају изобиљем таланата од Бога благословени свети из рода Бранковића. Из дивних фрушкогорских манастира, које су подигли или обновили, из врдничког кивота светога кнеза Лазара, јазачког кивота светога цара Уроша Немањића и из крушедолских кивота светих Бранковића, никла је Карловачка митрополија, а потом и Патријаршија, која је изградила чврсто црквено устројство, али и била кључни покретач духовног и свеукупног друштвеног и културног развоја нашег народа све до победе у Великом рату.

Српска Православна Црква је, од незаконитог и насилног укидања Пећке Патријаршије 1766. године, живела подељена у митрополије и епископије у границама различитих држава, али се и у тим условима свака црквена организациона јединица старала да очува духовни и национални идентитет своје пастве, да обезбеди опстанак српскога народа. То је чинила по цену највећих жртава, непрестано разгоревајући пламен наде да ће се сви православни Срби поново сабрати под омофором и пред троном српског просветитеља, светитеља Саве.

И коначно, после победе у Великом рату, по ослобођењу и стварању државе јужних Словена, 12. септембра 1920. године у Сремским Карловцима, у присуству регента Александра Карађорђевића и државних званичника, одржан је Сабор архијерејâ на којем је, после стотину и педесет четири године, уз литургијско јединство, које никада није ни било нарушено, васпостављено и канонско и административно јединство и свечано проглашена обновљена Пећка Патријаршија, односно Српска Православна Црква, на подручју њене историјске и канонске јурисдикције. Тако су коначно испуњене тежње многих покољења наших предака.

Данас је наша света дужност да са молитвеним трепетом поменемо све архијереје који су били непосредни прегаоци у васпостављању и проглашењу јединства Српске Православне Цркве. На првом месту је то архиепископ београдски и митрополит Србије Димитрије Павловић, потом први патријарх обновљене јединствене Српске Цркве; митрополит црногорски Митрофан Бан, који је председавао и руководио седницама; митрополит добробосански Петар Зимоњић, потоњи у Господу прослављени свештеномученик Петар Сарајевски, митрополит сарајевски Евгеније Летица, митрополит бањалучки и бихаћки Василије Поповић, епископ пакрачки Мирон Николић, епископ темишварски Георгије Летић, епископ горњокарловачки Иларион Зеремски, епископ задарски Димитрије Бранковић, епископ бачки Иринеј Ћирић, епископ рашко-захумски Кирило Митровић, епископ будимски Георгије Зубковић, епископ зворничко-тузлански Иларион Радонић и епископ вршачки Гаврило Змејановић.

Упућујући Господу благодарне молитве за ове наше оце и молећи њих да пред Престолом небеским помињу наше покољење, данас са поносом у саборно народно памћење уписујемо тај 12. септембар 1920. године, када је у Сремским Карловцима, уз хиљаде верника окупљених из свих ослобођених и уједињених српских земаља, уз звуке звонâ са свих карловачких храмова и топовске салве победничке српске војске, обнародован указ о обнови Пећке Патријаршије и саборном јединству српских црквених области: Архиепископије београдске и Митрополије Србије; Архиепископије карловачке и Митрополије српске, са епископијама далматинско-истријском и бококоторском; Архиепископије цетињске и Митрополије Црне Горе, Брдâ и Приморја; затим Митрополијâ скопске, рашко-призренске, велешко-дебарске, пелагонијске, преспанско-охридске, струмичке, једног дела Митрополије воденске, Епископије пољанске; Митрополијâ Босне и Хрецеговине: добробосанске, херцеговачке, зворничко-тузланске и бањалучко-бихаћке, уједињених у једну аутокефалну Уједињену Српску Православну Цркву.

Свети Архијерејски Сабор Српске Православне Цркве је убрзо, 28. септембра 1920. године, најугледнијег архијереја тог доба, митрополита београдског

Димитрија, изабрао за првог патријарха обновљене Патријаршије, што је 20. новембра исте године потврдио и Изборни сабор. Убрзо, 19. фебруара 1922. године, Патријаршија у Константинопољу је одговарајућим црквеним актом, свеправославно прихваћеним Томосом, потврдила уједињење историјских српских црквених области као „канонско и оправдано", а Српска Православна Црква је призната, „за стално и заувек", као сестринска Црква свих аутокефалних Православних Цркава.

Овај велики празник јесте празник јединства и слоге, дан када је од свих потврђена општа, свагдашња свест о јединству и континуитету наше свете Православне Цркве у историји, посебно од великог догађаја стицања аутокефалије, пре више од осам векова, од Жиче, Пећи и Карловаца до Београда. И ми данас, после стотину година, радосно објављујемо и прослављамо овај историјски догађај, било да живимо у матици, било у некој од српских или околних земаља, било у расејању, разбацани буром историјских ветрова широм шест континената.

У свим невољама, недаћама и страдањима Српска Православна Црква је делила и радости и туге васцелог српског народа, а Патријаршија српска је била и остала симбол народног јединства и онда када је државно устројство и јединство бивало разбијено.

Због свега тога ми ових дана, када се сећамо подвига наших предака који су жудили за јединством, за јединство се борили и јединство Цркве остварили, озарени светлошћу Васкрсења Христовог, шаљемо архипастирски благослов свој пуноћи наше Српске Православне Цркве, историјске Патријаршије пећке и београдско-карловачке, и позивамо наш верни народ у земљи и расејању да, упркос свим искушењима, остане и истраје у заједништву, у крилу своје Мајке Цркве.

Дано у Патријаршији Српској
у Сремским Карловцима
15. маја лета Господњега 2022.

Ваши молитвеници пред Васкрслим Господом:

Архиепископ пећки, Митрополит београдско-карловачки и Патријарх српски ПОРФИРИЈЕ
Митрополит добробосански ХРИЗОСТОМ
Митрополит црногорско-приморски ЈОАНИКИЈЕ
Епископ сремски ВАСИЛИЈЕ
Епископ бањалучки ЈЕФРЕМ
Епископ будимски ЛУКИЈАН
Епископ банатски НИКАНОР
Епископ новограчаничко-средњезападноамерички ЛОНГИН
Епископ канадски МИТРОФАН
Епископ бачки ИРИНЕЈ
Епископ британско-скандинавски ДОСИТЕЈ
Епископ жички ЈУСТИН
Епископ врањски ПАХОМИЈЕ
Епископ шумадијски ЈОВАН
Епископ браничевски ИГЊАТИЈЕ
Епископ зворничко-тузлански ФОТИЈЕ
Епископ милешевски АТАНАСИЈЕ
Епископ диселдорфски и немачки ГРИГОРИЈЕ
Епископ рашко-призренски ТЕОДОСИЈЕ
Епископ западноамерички МАКСИМ
Епископ горњокарловачки ГЕРАСИМ
Епископ источноамерички ИРИНЕЈ
Епископ крушевачки ДАВИД
Епископ славонски ЈОВАН
Епископ аустријско-швајцарски АНДРЕЈ
Епископ бихаћко-петровачки СЕРГИЈЕ
Епископ тимочки ИЛАРИОН
Епископ нишки АРСЕНИЈЕ
Епископ буеносајрески и јужно-централноамерички КИРИЛО
Епископ Митрополије аустралијско-новозеландске СИЛУАН
Епископ далматински НИКОДИМ
Епископ осечко-пољски и барањски ХЕРУВИМ
Епископ ваљевски ИСИХИЈЕ
Епископ будимљанско-никшићки МЕТОДИЈЕ
Епископ захумско-херцеговачки ДИМИТРИЈЕ
Умировљени Епископ зворничко-тузлански ВАСИЛИЈЕ
Умировљени Епископ канадски ГЕОРГИЈЕ
Умировљени Епископ средњоевропски КОНСТАНТИН
Умировљени Епископ славонски САВА
Умировљени Епископ милешевски ФИЛАРЕТ
Умировљени Епископ нишки ЈОВАН
Викарни Епископ моравички АНТОНИЈЕ
Викарни Епископ ремезијански СТЕФАН
Викарни Епископ топлички ЈЕРОТЕЈ
Викарни Епископ хвостански ЈУСТИН
Викарни Епископ мохачки ДАМАСКИН
Викарни Епископ марчански САВА
Викарни Епископ хумски ЈОВАН
ОХРИДСКА АРХИЕПИСКОПИЈА:
Архиепископ охридски и Митрополит скопски ЈОВАН
Епископ полошко-кумановски ЈОАКИМ
Епископ брегалнички МАРКО
Викарни епископ стобијски ДАВИД

Саопштење за јавност Светог Архијерејског Сабора

Саопштење за јавност Светог Архијерејског Сабора Српске Православне Цркве са редовног заседања одржаног у Сремским Карловцима и Београду од 15. до 21. маја 2022. године

Овогодишње редовно заседање Светог Архијерејског Сабора Српске Православне Цркве започето је 15. маја у Сремским Карловцима, једном од седишта Патријараха српских, а поводом прославе значајног јубилеја – стогодишњице уједињења српских покрајинских Цркава у једну и јединствену Српску Православну Цркву и васпостављања статуса аутокефалне Српске Патријаршије (1920). Прослава овог значајног јубилеја већ два пута је одлагана услед пандемије коронавируса.

Саборски оци су посебну пажњу посветили теми светих угодника Божјих. Препознајући у примеру њиховог врлинског живота, мученишта, исповедништва и подвижништва неугасиву ревност за веру, Српска Православна Црква уношењем у Диптихе светих препоручује ова новојављена и новопрослављена светила Православља својој духовној деци као пример за углед у врлини и чврстини вере, наде и љубави. Лику светих прибројане су следеће личности: свети Данило, епископ карловачки и плашчански, са датумом празно-

вања 27. јануара / 9. фебруара; свети Иринеј (Ћирић), епископ бачки, исповедник вере, са датумом празновања 24. марта / 6. априла; света 73 свештеномученика горњокарловачка, чији спомен празновања има бити заједно са споменом светог свештеномученика Саве горњокарловачког, 4/17. јула; свети свештеномученик Недељко Раковички (Стреличић), са датумом празновања 8/21. маја; свети свештеномученик Милош (Билбија) Грковачко-црнолушки, са датумом празновања 28. јула / 10. августа; свети свештеномученици Илија (Будимир), Ристо (Ћатић), Коста (Станишић) и остали ливањски мученици, чији датум празновања ће ускоро бити утврђен и саопштен; свети преподобномученици медљански игуман Серафим, монах Авакум и монах Мардарије, са датумом празновања 28. септембра/11. октобра; света деца мученици, јастребарски и сисачки, са датумом празновања 13. јула/26. августа; свети мученици зворничкотузлански, са датумом празновања 26. маја / 8. јуна; свети мученици бачки, са датумом празновања 10/23. јануара. Измењен је датум празновања мученика дабробосанских: уместо 28. јуна / 11. јула, њихов спомен ће се убудуће обележавати 5/18. јула сваке године. Одређен је датум празновања светих свештеномученика житомислићких – 13/26. јун, док су мученицима пребиловачким и доњохерцеговачким прибројани и сви остали мученици пострадали за веру у Херцеговини у време Другог светског рата, који ће се од сада сви заједно прослављати под називом *свети мученици пребиловачки и остали херцеговачки мученици*, са датумом празновања 24. јула/6. августа.

Следећи благодатни и благословени догађај на Сабору било је заједничко служење саборне свете Литургије у Храму Светог Саве на Врачару после васпостављања евхаристијског општења и канонског јединства између Српске Православне Цркве и Македонске Православне Цркве, како се она називала после прекида општења 1967. године. Литургију је служио Патријарх српски г. Порфирије уз саслужење Архиепископа охридског и македонског г. Стефана и већег броја архијерејâ, свештеникâ и ђаконâ.

Саслушани су и анализирани извештаји о раду Светог Архијерејског Синода и епархијских архијереја, као и добротворне фондације „Човекољубље“ и других фондација, установа и служби Српске Православне Цркве у протеклом периоду.

Као и ранијих година, Сабор се бавио и радом Патријаршијске библиотеке, Музеја и Архива Српске Православне Цркве, као и питањем црквене просвете, брижљиво анализирајући тренутно стање и проблеме. За ректоре богословијâ постављени су досадашњи вршиоци дужности ректора: Богословије Светог Саве у Београду – протођакон Радомир Врућинић; Богословије Светог Арсенија у Сремским Карловцима – протојерej–ставрофор мр Јован Милановић; Богословије Светог Петра Дабробосанског у Фочи – протонамесник Љубомир Пријовић. Током овог заседања пажљиво је саслушан и извештај о делатности Богословског факултета „Свети Сава“ у Либертивилу, САД, са конкретним одлукама за унапређивање наставног процеса.

Разматрано је и стање наше Цркве на Косову и у Метохији, у Црној Гори, у Хрватској и другде, као и духовне и све остале последице ратног сукоба у Украјини. Посебно је разматрана тема избеглицâ, од којих је велики број уточиште нашао на простору јурисдикције Српске Православне Цркве. Сабор је са дужном пажњом и бригом разматрао и појаве које угрожавају, а у неким случајевима и нарушавају јединство Православне Цркве.

Сабор је попунио упражњене епархије западноевропску и шабачку. За Епископа западноевропског изабран је досадашњи викарни Епископ хвостански Јустин (Јеремић), а за Епископа шабачког досадашњи викарни Епископ топлички Јеротеј (Петровић), док је администрирање Епархијом загребачко-љубљанском поверено Његовој Светости Патријарху. За викарне епископе Патријарха српског изабрани су: архимандрит Алексеј (Богићевић), игуман манастира Светог Луке у Бошњанима крај Варварина, са титулом *Епископ хвостански*; архимандрит Иларион (Лупуловић), игуман манастира Драганца код Гњилана, са титулом Епископ новобрдски; архимандрит Нектарије (Самарџић), клирик Епархије британско-скандинавске, са титулом *Епископ јеварски*; архимандрит Доситеј (Радивојевић), настојатељ манастира Светог Георгија у Ћелијама код Лазаревца, са титулом *Епископ липљански*, и протосинђел Петар (Богдановић), настојатељ манастира Горњака код Петровца на Млави, са титулом *Епископ топлички*.

Током Сабора одржана је и седница Централног тела за довршење Спомен-храма Светог Саве на Врачару.

Сабор је током заседања учинио две посете: председнику Републике Србије г. Александру Вучићу и престолонаследнику Александру Карађорђевићу, на позив ових истакнутих јавних личности.

У Светом Синоду мандат је престао Митрополиту дабробосанском Г. Хризостому и Епископу крушевачком Г. Давиду, који остају чланови заменици. За нове чланове Светог Синода изабрани су Митрополит црногорско-приморски Г. Јоаникије и Епископ бачки Г. Иринеј.

Саопштење Светог Архијерејског Сабора

Саопштење Светог Архијерејског Сабора Српске Православне Цркве за јавност (16. маја 2022.)

Примивши акт Светог Архијерејског Синода „Македонске Православне Цркве – Охридске Архиепископије" којим иста прихвата општепризнати канонски статус, додељен јој 1959. године од стране Светог Архијерејског Сабора Српске Православне Цркве, и изражава наду да ће Српска Православна Црква братољубиво решавати и решити и питање њеног коначног канонског статуса, чему треба да уследи свеправославно сагласје и прихватање тога статуса, Свети Архијерејски Сабор је одлучио:

– са благодарношћу Господу и са радошћу Сабор поздравља прихватање општепризнатог канонског статуса, а то је статус најшире могуће аутономије, односно пуне унутрашње самосталности, додељен још 1959. године;

– пошто су овим уклоњени разлози за прекид богослужбеног и канонског општења, изазвани једностраним проглашењем аутокефалности 1967. године, васпоставља се пуно литургијско и канонско општење;

– васпостављањем јединства на канонским основама и под условима важења канонског поретка на читавом подручју Српске Православне Цркве дијалог о будућем и евентуално коначном статусу епархијâ у Северној Македонији није само могућ него је и целисходан, легитиман и реалан;

– у дијалогу о њиховом будућем и евентуално коначном канонском статусу Српска Православна Црква ће се руководити само и искључиво еклисиолошко-канонским и црквено-пастирским начелима, мерилима и нормама, не марећи за „реалполитичке", „геополитичке", „црквенополитичке" и друге сличне датости или за једностране иницијативе и не подлежући ничијим утицајима или притисцима;

– и, напослетку, Сабор нема намеру да после решавања статуса условљава нову сестринску Цркву ограничавајућим клаузулама у погледу опсега њене јурисдикције у матичној земљи и у дијаспори, уз препоруку истој да питање свог званичног назива реши у непосредном братском дијалогу са јелинофоним и осталим помесним Православним Црквама.

Зацељена рана полувековног раскола

Хиљаде верних испунило је данас, 19. маја 2022. године, Саборни храм Свете Саве на Врачару, где су свету архијерејску Литургију служили Његова Светост Патријарх српски г. Порфирије и Његово Блаженство Архиепископ охридски и македонски г. Стефан уз саслужење архијереја Српске Православне Цркве и Македонске Православне Цркве – Охридске Архиепископије, у молитвеном присуству Његове Блаженства Архиепископа охридског и Митрополита скопског г. Јована.

На светој Литургији, којом је после више од пола века искушења васпостављено међусобно литургијско и канонско општење, саслуживали су високопреосвећена господа митрополити преспанско-пелагонијски Петар, дебарско-кичевски Тимотеј, добробосански Хризостом, струмички Наум; преосвећена господа епископи сремски Василије, зворничко-тузлански Фотије, полошко-кумановски Јоаким, крушевачки Давид и хераклејски Климент; у молитвеном присуству архијереја, чланова Светог Архијерејског Сабора Српске Православне Цркве.

Патријарх Порфирије и архиепископ Стефан служили Литургију у Саборном храму у Скопљу

Његова Светост Патријарх српски г. Порфирије и Његово Блаженство Архиепископ охридски и македонски г. Стефан служили су 24. маја 2022. године, на празник Светих Ћирила и Методија, свету архијерејску Литургију у Саборном храму Светог Климента Охридског у Скопљу.

Саслуживали су високопреосвећена господа митрополити црногорско-приморски Јоаникије, преспанско-пелагонијски Петар, повардарски Агатангел, брегалнички Иларион и кумановско-осоговски Григорије, преосвећена господа епископи сремски Василије, бачки Иринеј, зворничко-тузлански Фотије, полашко-кумановски Јоаким, брегалнички Марко, крушевачки Давид, ремезијански Стефан и изабрани шабачки Јеротеј, у молитвеном присуству Његовог Блаженства Архиепископа охридског и Митрополита скопског г. Јована и Његовог Преосвештенства Епископа стобијског г. Давида.

Архиепископ Стефан: Када се љубав дели – она се умножава!

Обузет узвишеним осећањима, у овом свечаном догађају видим лепоту Цркве и дубоко разумем речи апостола народа, који надахнут каже да је Христос глава Телу, односно Цркви, а ми смо удови Његовог Тела. Зато из дубине душе вапијем хвалећи Бога за његов дар – за Цркву, па кажем: „Непрестано хвалимо Тебе, Христе, Који си неизрециво сјединио небеско и земаљско и створио једну Цркву анђела и људи». Овде нам се и данас нуди она најсавршенија заједница, која је чиста и непорочна, чија чистота ничим није оскврњена и којој се ништа не може одузети, која је од краја до краја васељене – Црква од Бога у свој својој пуноћи!

Како нас Бог учи снисходљивости и љубави! Он сам је понео грехе света, и сам ишао по Голготи да би се поново распео на крст, а ипак је сву радост Свога Васкрсења делио са свима: јављао се женама као жив, путовао са ученицима својим као путник, испунивши њихова срца огњеном љубављу, са Петром једе рибу на обали, приноси Томи своје ране и своја ребра да их све сабере у једно, са једном вером и надом у васкрсење и живот

Стојећи са трепетом у овом славном тренутку пред овим свештеним сабором „изабраног народа, царског свештенства и народа света“, у мени одјекују речи премудрог Соломона, који пророчки описује и прориче однос Христа и Цркве: Сва си лепа, драга моја, и нема мрље на теби!

вечни. Веру је поставио као услов, а љубав као критеријум, не умарајући се стално пред свима да се покаже као истинити Бог. Како онда можемо разумети ово сабрање данас, ако не као догађај Васкрсења? Наиме, овај свети сабор, где нам се у савршеном заједништву приноси целина и сам Христос, пут је од Јерусалима до Емауса, уједно је и горња одаја где нам Христос преко Томе свима нуди да дођемо до Њега и никада не желећи да се удаљимо и не сумњамо колико је Он Добар и Савршен.

Овај свети дан је и бања Витезда, јер нам је пришао човек – отац православних, који нас је спустио у воду, јер не 38, него 55 година смо седели чекајући на трему и нисмо нашли никога да се побрине за нас! Тада нам прије други човек, наш брат и данашњи саслужитељ, да нас дочека здраве и исцељене, да нас срдачно загрли и да нас пошаље првосвештенику да потврди наше исцељење, као што је слепи послат у бању Силоамску. Сада имамо ко да црпи воду из Јаковљевог бунара. Сада су сви видели како је наша њива била плодна и да је посејано стигло до жетве. Сада у потпуности видимо све лепоте Раја, јер имамо са ким да их поделимо. Више не тугујемо као Адам, него се радујемо као апостоли Педесетнице, опијени слатким пићем заједнице и братске љубави. Само овако припремљени можемо да се радује-

мо дану Духа Светог, јер када се љубав дели – она се умножава!

Возљубљени, ми, православни, исповедамо да је Црква саборна, јер није ограничена никаквим местом, временом или људима, већ садржи оне који верују праведно и истинито на сваком месту, у свако време и међу свим народима. Црква није савез помесних Цркава, већ је увек била једна и једина, уједињена Духом Светим, као једно тело целог човечанства, освећено и обожено Речју Божјом. Њена сврха је да уједини човека у себи и да га освети. Заиста, Црква је подељена на мање географске целине, које се поклапају са политичким границама које овај свет повлачи, како би се олакшало њено управљање. Наше осамдесетогодишње залагање за самосталну Цркву никада није и нема за циљ да нас одвоји од Тела Христовог, већ да нам омогући да, као и остали православни народи, слободно вршимо своју мисију међу нашим народом, овде у Отаџбини и широм света, где год да смо.

Овај историјски период кроз који сви пролазимо је празник за све хришћане у Македонији, без обзира на национално порекло, који су унуци оних који су сањали да своју Охридску Архиепископију виде обновљену, да је виде аутокефалну, или праунуци свих тих који су икада живели уједињени под једним омофором Архиепископа охридског. Они наши преци сада се радују са нама у Цркви небеској, видећи нашу радост и наше јединство. Верујем да је ових дана коначно срећан Арсеније, последњи Архиепископ охридски, као и Архиепископ Доситеј и Патријарх Герман и сви они који су искрено желели да виде обновљену Охридску Архиепископију! А када се чита историја Охридске Цркве, суочава се са Црквом која не поставља границе, са Црквом која ни данас не користи своју независност да се изолује од других, већ напротив, да се још више зближи и сједињени са другима. Бити оно што јесу други: неодвојиви и суштински део Једне, Свете, Саборне и Апостолске Цркве.

Возљубљени,недавно се у граду на две реке – у Београду, под тим велелепним сводом Светосавског храма, узвикивала радост народа Божјег како из Македоније тако и из Србије, а уздах олакшања наших предака и свих нас се могао гласно чути. Та радост братског помирења, која је произашла из материнске иницијативе Мајке Цркве – Васељенске Патријаршије и Његове Светости, и из које је произашла снисходљивост пуна љубави и разумевања сестринске Патријаршије Српске, наступила је у најрадоснијем периоду – у години, у периоду духовног времена блажене Педесетнице. И, ево, другог литургијског празника причешћа, кога нам је Бог дао, „једним устима и једним срцем“ да прослављамо Његово часно и величанствено име, ми га опет мисаоно прослављамо у важном тренутку – празнику светих свесловенских просветитеља Ћирило и Методије. Свима нама припадају духом, јер сви који су вођени Духом Божјим су синови Божји. Зато заблагодаримо Богу, на њиховим молитвама, као и на молитвама Светог Климента и Светог Наума Охридског и Светог Саве Српског, који су у периоду изражених подела и видљиве разједињености међу народима, а нажалост и у Цркви, дали нама снагу и разлог да покажемо да су у овом и оваквом времену могући праштање, помирење и изградња јединства, јер ако имамо љубав, љубав у Христу и у Цркви, наћи ћемо љубав за све!

Ето, уочи овог славља љубави, стигла нам је још једна радост – радосне вести од царице градова – града Константиновог: наша захвалница је примљена и наша молба за служење је прихваћена – па на рођендан Цркве, на Педесетницу, служимо у храму Васељенске Патријаршије у Фанару. Затим ће нам Његова Светост Васељенски Патријарх г. Вартоломеј уручити акт о званичном прихватању наше каноничности и заједнице са свим помесним Православним Црквама.

Нека Бог да да дело љубави буде вечно, као што се, у ствари, молио Господ Христос: да сви буду једно, као што си Ти, Оче, у Мени и Ја у Теби, да и они буду једно са нама. Амин! Христос васкрсе!

Патријарх српски Порфирије уручио архиепископу Стефану Томос којим се потврђује аутокефалност Македонске Православне Цркве – Охридске Архиепископије

Његова Светост Патријарх српски г. Порфирије началствовао је 5. јуна 2022. године светом архијерејском Литургијом у Саборном храму Светог архангела Михаила у Београду уз саслужење Његовог Блаженства Архиепископа охридског и македонског г. Стефана.

Саслуживали су високопреосвећена господа митрополити преспанско-пелагонијски Петар, дебарско-кичевски Тимотеј, повардарски Агатангел, европски Пимен, кумановско-осоговски Григорије и преосвећена господа епископи зворничко-тузлански Фотије, крушевачки Давид, ремезијански Стефан, топлички и изабрани шабачки Јеротеј, хвостански и изабрани западноевропски Јустин, изабрани епископ јегарски архимандрит Нектарије, у молитвеном присуству високопреосвећеног митрополита тетовско-гостиварског г. Јосифа и преосвећене господе епископа хераклејског Климента, бачког Иринеја, марчанског Саве и умировљеног канадског Георгија.

На крају свете Литургије Његова Светост Патријарх српски г. Порфирије уручио је Његовом Блаженству Архиепископу македонском и охридском г. Стефану Томос којим се потврђује аутокефалност Македонске Православне Цркве – Охридске Архиепископије.

Патријарх Порфирије:
Црквом не можемо да се служимо. Она није оруђе, а камоли оружје

Патријарх Порфирије: Ми смо дужни да живимо духом Јеванђеља и духом Цркве, знајући да Црква увек иде између Сциле и Харибде, силе овог света и подводних стена, али знајући и то да је Она утемељена на Христу и да силе ада јој неће одолети, јер је она стуб и утврђење Истине.

У име Оца и Сина и Светог Духа! Блажењејши, високопреосвећена и преосвећена браћо архијереји, свима нам је познато да је Црква Тело Христово, да је сам Господ једна Глава и да Црква има своје унутарње законе који су утемељени на вечним принципима, на личности Сина Божјег Господа нашег Исуса Христа. Црква има своју динамику, има свој живот. И та динамика, живот и устројство Цркве ни у ком случају не могу бити сведени на динамику, принципе и правила која извиру из овог света. Штавише, тек не могу бити израз било ког човека, појединца, па макар и онога који је најсавршенији и најсветији. У Цркви увек све функционише саборно, онако како кажу Оци, формулишући истине вере на Васељенским саборима: *Изволе се Духу Светоме и нама*. Дакле, у Цркви ништа није само и искључиво од нас људи, док, у исто време, Бог не поступа у нашем свету, у било чему што је у вези са нама, без нас, без наше слободне воље, без нашег учешћа. Дакле, у симфонији нашој међусобној и у сагласју са Духом Светим Господ устројава динамику живота Цркве.

Христос – смисао и пуноћа времена*

Епископ Атанасије (Јевтић)

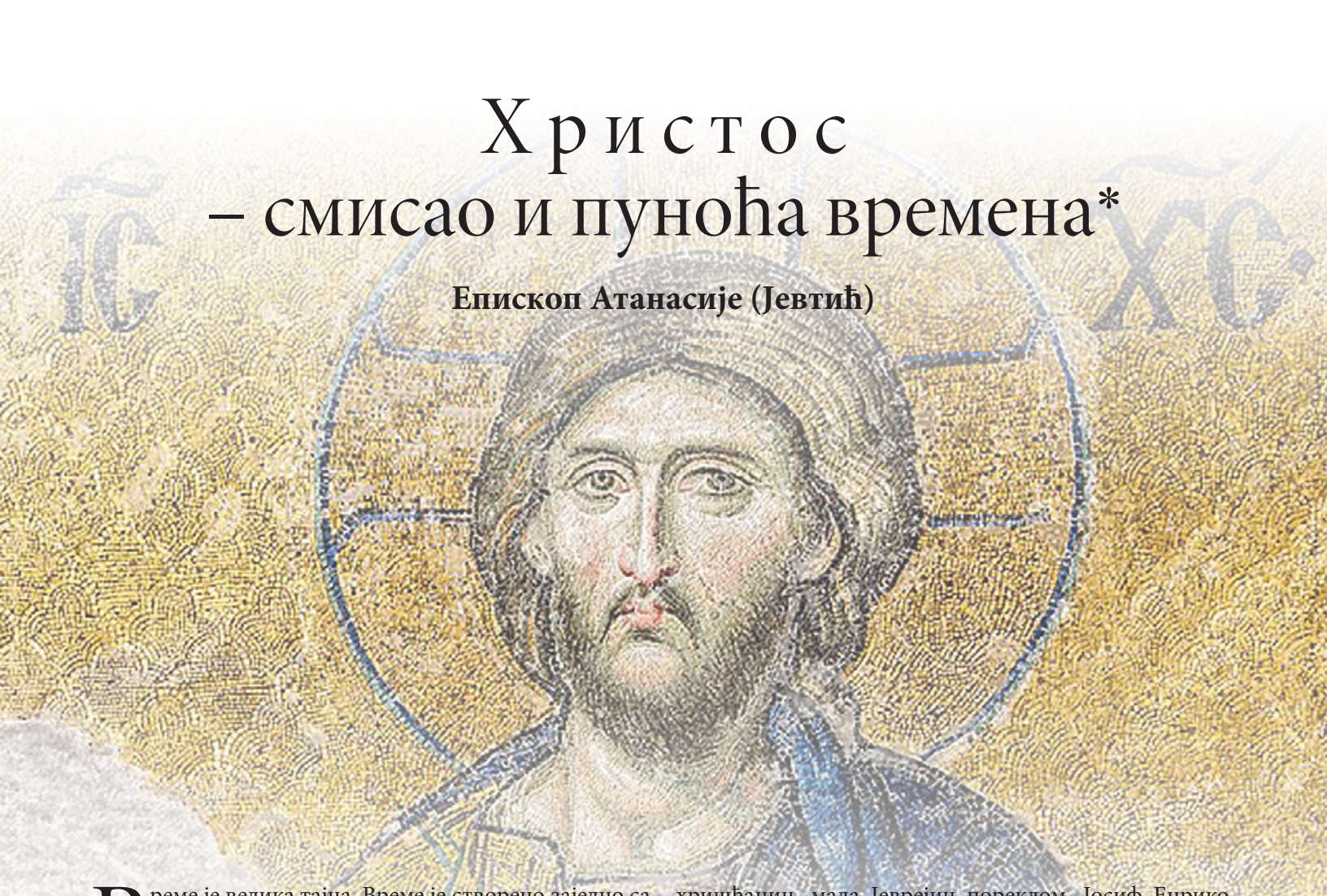

Време је велика тајна. Време је створено заједно са светом. Стварање света је покрет божанске, стваралачке, творачке воље и енергије. То је и почетак времена. Ајнштајн је открио да је време само четврта димензија наше стварности и простора, материјалнога и космичкога, а и Св. Василије је то давно пре њега рекао.

У Богу нема времена, тј. Он је ванвремен, Он је вечан. Али, појам *вечност* није довољно јасан, па ћемо покушати после да га објаснимо.

Бог није почео и неће престати. Све што је створено, према томе и човек, почело је, и самом логиком ствари, треба да се заврши. Све што има свој почетак, има и крај. Тако је по природи створеног света. Наш свет је, по до данас највероватнијој теорији (иако је питање колико су научници успели досегнути експериментима, испитивањима, прибирањима елемената, онда и закључцима – а у науци треба разликовати оно што је експериментално закључено, од оне теорије која се после на основу тога ствара) настао од тзв. *Великог праска.* Big bang кажу Американци за то, а дивни пријатељ наш, хришћанин, мада Јеврејин пореклом, Јосиф Енрико, београдски композитор, рекао је: „Само су груби Американци могли тако диван догађај да назову Big Bang – велики прасак, који се музички може назвати *грајевање*". Запевао је, пропевао је свет стваралачким актом Божијим, и почео да постоји, почео да се креће и почео да у времену тече.

Блаженопочивши отац Јустин у једној беседи, изговореној на Св. Василија, коју смо слушали данас у Новом Саду, каже да је Господ са стварањем света и времена пустио све ствари творевине да теку низ реку времена. Додао је још и то, да се присетимо Св. Василија, да је за нас хришћане Господ на почетак Нове Године поставио Св. Василија, као нека врата, као неки извор, као неки улаз у време, у ово лето које наступа, у Годину Нову.

То је тачно, и то је велика симболика, али симболика у хришћанском, библијском, црквеном значењу, које је другачије него што је у грчкој философији. Ја бих замолио да овде и на то обратимо пажњу, и ако будемо имали времена да објаснимо. Сви појмови које Св. Васи-

* Предавање владике Атанасија, одржано у Крушевачком Народном Позоришту, на Нову годину 2006, у организацији Православне Омладине Крушевца; објављено у „Видослову" бр. 38, Васкрс 2006.

лије и велики Свети Оци, а пре њих Апостоли и пророци, употребљавају, иако су из нашег људског језика, немају увек исто значење. Обично они имају други садржај. Ја ћу вам рећи само један, да бисте могли да схватите. Стварање света код Платона, стварање било чега је, у ствари, неко прављење од нечега што предпостоји, што постоји пре стварања. Зато се код Платона Бог и не зове Творац (=ποιητης) (када ми српски изговоримо ту грчку реч, кажемо *поета*; поета је појам најближи значеу ствараоца из ничега), него се зове демијург (=δημιοργος"). Демијург је онај који јавно нешто ради, прави, али углавном од материје, од материјала који му се дâ (правимо кућу од малтера, цигле, дрвећа, камена итд). Према томе, појам стварања је у хришћанству већ другачији.

Појам личности. Личност је појам психолошки, социјални, друштвени, философски. У хришћанству је употребљена реч *персона* или *ипостас*. Индивидуа која је у западној философији већ није то, али о томе ћемо неки други пут. Личност је овде далеко више. Као прво, личности се не може сместити у појмове. Човек није једначина изведена из елемената: физичких, психофизичких, биолошких, и ако хоћете психолошких, него је личност претпоставка свега тога. Није ни производ друштва, али не може да постоји опет независно, јер је човек створен као биће за заједницу, за друштво, за дружевност, још боље, него за друштвеност, и према томе укључује и тај елеменат, али се не своди на њега.

Појам слободе. Слобода је, мање-више, схваћена као *слобода од нечеīа,* и данас сматрају да је слобода еманципација, само се не можете еманциповати од америчког система вредности и америчког интереса. То не подразумева слободу. Слобода подразумева да се уклопите у њихову машинерију, у њихове зупчанике, у њихова мерила, у њихова људска права, у њихове концепције. Хандиктон Самјуел је рекао да западна цивилизација не може да уклопи у себе православље и ислам (не знам откуд нас је сврстао заједно, али и они су посебна цивилизација). И Солжењицин је говорио: да је та фамозна „толерантна" западна цивилизација изразито нетрпељива. Она не може да смести неког другог који није као она. Према томе, то није слобода.

Слобода у хришћанству није слобода *од,* него она има свој садржај, који се не исцрпљује тим *од*: *од*вајањем, *од*браном, еманципацијом, ослобађањем *од* нечега, као да си заробљен, него слобода има један позитиван садржај: садржај живота, садржај љубави, садржај добра, али то нису окови, него су токови бића које је слободно.

Још један појам да наведем, појам идентитета. Психологија идентитета тврди да будеш *ти – ти*. Да се ни са ким не поистовећујеш. То је тврдио онај амерички психолог Маслов (вероватно руског порекла): немој да будеш ни твој отац, ни неки супер его, него буди оно што си ти. Дакле, идентификуј се са собом. Или, како би то у реклами рекли: „Be You, Be Cooper", када рекламирају цигарете.

Бедно је то *You,* и бедно је то *Cooper*, ако је идентитет наш да будеш ти – ти. То је велики руски философ и теолог, који је завршио у Стаљиновим робијашницама, Павле Флоренски, рекао: „То је А једнако А, што значи – једнако смрт".

Идентитет није у томе. Љубав која би се идентификовала са собом, била би тешки егоизам и нарцизам и, према томе – смрт. У грчкој митологији, из које је Платон извео своју философију (а сва је философија мањевише из митологије потекла, само што је код философа она рационализована, али тиме и ограничена и сведена), још постоје ширине, неке дубине, нешто што је ипак неухватљиво. Не мора да значи да је истинито, али макар се није завршило у неком затвореном систему.

Дакле, по грчкој митологији, бог Кронос (хронос је име за време), рађа Титане. Његова жена је Геа, то је Земља, која нам је најприступачнија стварност, али углавном он рађа. Међутим, уплашен да ти Титани, богови, синови његови, не освоје му царство, не освоје њега, не заробе га, не униште га, он их гута. То је свејадица време (λανφαγος χρονος), време које све гута. Геа је успела да склони негде Зевса, да га сакрије, па је онда Зевс надвладао Кроноса. Кронос, рецимо, никоме није хтео да дâ, да се идентификује са њим, него је хтео само са самим собом, и затим их је гутао.

Нажалост, исто то је и у врхунцу грчке философије, у неоплатонизму код Плотина: оно првобитно једно, које је Платон звао *добро* (=το< εταγαθον, тј. Бог), код Плотина то *једно* жели, чезне, има чак и љубав, али више еротску, да све поново врати у себе. И душа која се отуда извија као нека кап, или као нека честица, и она тежи да се врати њему, и да се све поново слије. Дакле, да се створи тај потпуни идентитет који гута друге.

Хришћански појам идентитета није тај. Кад ап. Павле каже: *Не живим ја, него живи у мени Христос*[1], Маслов би рекао у психологији – значи он неће да буде он, хоће да буде неки супер его, кога је он назвао Христос, или неки отац, или неко други. Не! Ко је читао апостола Павла видео је да је Павле, у ствари, и те како личан, и те како посебан, оригиналан, а тврди: *Не живим ја, него живи у мени Христос*. Да не идем даље. Вратићемо се на ту тему како је Христос наш пуни идентитет.

Појам времена, или стварност времена је велика тајна. Али за нас је осветљена благодарећи откривењу живога Бога, а не нашим људским, религиозним слутњама, или философским закључивањима, или теолошким спекулацијама. Једноставно, Бог се открио и показао,

[1] Гал. 2, 20.

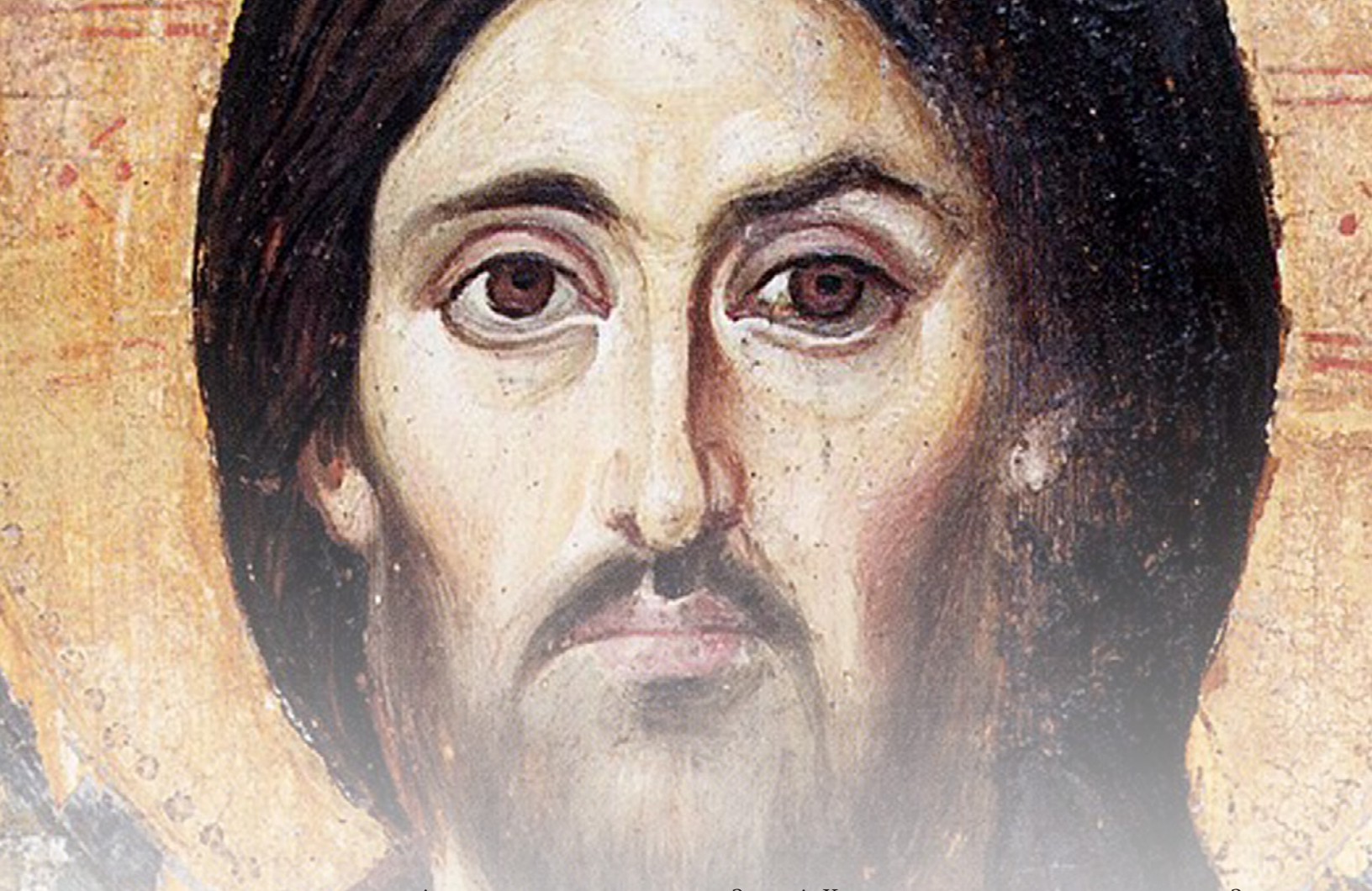

не само стварањем света, него, још више, кроз пророке где се постепено откривао. Значи да имамо неку процену, неку оцену, неки позитивни однос према времену, тиме што се и Бог постепено, током времена, откривао преко пророка, а онда се у пуноћи открио преко Сина Свог. То је почетак посланице Јеврејима. На много начина, много пута, много времена се Бог постепено откривао, а онда се у Сину своме открио у пуноћи.[2]

Шта је открио у пуноћи?

Сав је проблем, господо, у личности Христовој, свега што постоји, свега створеног, свега света, свега смисла постојећег, за нас хришћане и за хришћанску цивилизацију, која броји данас 2006. годину од рођења Христовог. Они неће да кажу, прво Јевреји, да се године броје од Рођења Христовог, него од нове ере. Ја се сећам како су нам то исто комунисти говорили. Која је то нова ера? Шта то значи нова ера? Одакле да почне нова ера? То је, у ствари, да се не помиње име Христово. Као што сте, на жалост, приметили да се, у овом нашем свету, што идемо даље – 21. век већ увелико тече – све мање помиње Бог. У уставу Европе се не помиње. У Америци се Божић више неће звати *Christmas*, него ће се звати *празник породице*, или не знам како већ. Само да се не чује нигде име Христово, да се не чује име Бога.

За нас је Христос кључна и централна личност. Зато толики напади. Јуче, прекјуче, када је била прослава Београдске градске библиотеке, најчитанија књига им је *Давинчијев код* – једна уџурма, једна смишљено написана књига против Христа: како је он наводно открио да је *Да Винчи* имао неки кодекс и не знам шта друго. Таквих кодекса, односно, таквих пашквила, без обзира што је литерарно написана, има одавно. У другом веку је један написао о Перегрину, о неком као циркусанту, који је ишао и правио чуда да исмева Христа. У трећем веку је философ Целс исто тако писао једну пародију на Христа, па је Ориген одговарао итд., после Порфирије и низ других, који само гледају да изругују Име Свето Христово, ту стварност која постоји.

Бог је у Христу открио, шта? Да је Он створио свет, створио време, створио векове и све што је у вековима, тим, да кажемо, циклусима, тим токовима времена. Еон на грчком значи један заокружени круг временски, који може да значи век, не овај век од 100 година (мада може и њега да значи), већ један циклус. Еон је мање-више идентичан са светом. Један свет постоји, пошто у грчкој митологији, и после у Платоновој философији, па и у многим хришћанским сектама, постоји циклично понављање светова. Нажалост, велики Ориген је у 3. веку пао у то искушење, јер је остао на позицијама грчке философије. Био је велики ум, али се ту заробио и

[2] Види: Јев. 1, 1.

уплео као пиле у кучине. Иначе је био честит човек, али је учио да је време циклично понављање. Сва индијска традиција, источњачка, је у том циклусу и, нажалост, јако је песимистичка. Како је Буда то изразио, да је, у ствари, зло живети, и да треба бежати од сваке жеље за животом, да би избегао те циклусе, карме, поновно враћање свега и испаштање свега, и да се треба ослобађати жеље за животом, јер она доноси свако зло.

И Фројд је у томе завршио, опет независно од будизма, да вероватно није ни знао. Кад сам читао Фројда, који говори да је основна жеља либида – оног покретача (он сматра да је то сексуални нагон) или неке друге силе у човеку која покреће све – да она у суштини, жели, на крају крајева, небиће, тад сам видео да је то један велики лажов, који је из себе извлачио слику света и даље тврдио. Као кад би деци говорио да је љубав зло: „Немојте се бавити љубављу", да је игра зло, да је слобода зло, да је учење, да је једење зло, итд. То су људи који су изгубили право да говоре у име човека, у име људског бића, у име живота, у име љубави.

Но добро. Бог није створио време за неке циклусе, за неко циклично понављање, него за један ток, геометријски представљен као полуправа. Она има полазну тачку, а иде бескрајно. Е сад, да ли је то развијање и самим тим еволутивно, динамичко, развојно поимање, схватање и доживљавање времена? Да то није неко прављење лествице над безданом? Правите, продужујете, продужујете, и, у суштини, не долазите до друге обале бездана. Где си био – нигде, шта си радио – ништа.

Наша цивилизација има ту тенденцију да стално говори о прогресу, и то је добро, то је здраво. У интенцији, у старту је то добро, али шта даље? Да ли је циљ прогрес?

Говорили су, потом, као што знате, рецимо Бергсон: елан, витални животни елан је тај који покреће све, и да постоји једна животна сила. У наше време комунизма, тј. у моје време – а у садашње време је исто, само се не зове више комунизам – постоји једно безбожно схватање да је важно тако неко трајање, живљење. Чуо сам да Американци сада дозвољавају да се свака врста хране, модификоване или клониране, може продавати слободно јер је грдна зарада у питању. На скретање пажње од стране лекара да то може бити пораз за њихову децу, рекли су: „Није важно, ми ћемо то проживети, ми ћемо то уживати, а даље шта ће бити, нека гледају они". Исто то је и у марксизму. Потребна је експлоатација природе и производња, репродукција, а где ће бити крај томе, нико не зна. На крају, потрошиће се и тај репроматеријал који стално репродукује и последња реч биће смрт.

Хераклит је говорио: *Све тече,* јер заиста све тече, али да ли је у томе течењу све? Хришћанско схватање времена није тако. Јесте време течно, текуће, али да ли је у томе смисао времена? Да ли је у томе пуноћа времена? Јер Свето Писмо говори у посланици Галатима, која се чита на Божић: *Када дође пуноћа времена (το πληωμα του χρονου), посла Бог Сина Свога.*[3]

У чему је та пуноћа времена? Да ли време може само

[3] Гал. 4, 4.

себе да испуни собом? Да ли прогрес може сам себе да испуни, да осмисли? То је опет, понављам, она једна полуправа, која би ишла и питање је где би се завршила. Или би се опет вратила, што је логично да се она враћа у један циклус, и зато је цикличко поимање времена било неизбежно за људску природну мисао, философску, свеједно колико продуховљену и у какве сфере уздигнуту, али остајућу у кругу тварнога.

Људски ум је тварна категорија. Категорије људског ума су створене. Нису 10 категорија Аристотелових ван простора и времена. Кант је рекао да све постоји у простору и времену, и све подлеже тим основним категоријама које Аристотел нема у својих 10 категорија. Оне не изводе никуда. Тако ни прогрес, ни ток времена, не води никуда. Посебно за нас људе као жива, словесна бића (боље рећи словесна, него разумна; словесност је шира), али, добро, и као разумна бића, мада човек није само разумно биће. Ја сам помињао, можда и овде, да је у наше време било истицано homo sapiens – мислећи, разумни човек, то је све. Међутим имамо и homo religiosus – Мирча Елијаде, православни Румун у Америци, историчар религија, који врло лепо показује да је човек религиозно биће; homo faber – радно биће. У новије време истичу оно у чему су деца ненадмашна, homo ludens, играјуће се биће, које воли да се игра. Не да се поиграва, него да се игра.

Код детета, на пример, нема логике. Ако се дете не игра, нешто није у реду. И немојте тражити логику. И немојте му давати само оне машинице и апаратиће, и оне играчке на навијање. То оно брзо изгустира. Пустите му да прави блато, пустите га у песак, пустите му да цепа оне крпе. Дете је стваралац.

Тако је у фудбалу, који је нажалост постао индустрија, сад се са клупе диригује игра. То у моје време није било тако (када је Рајко Митић био капитен – извините ја сам објективан навијач Црвене Звезде – капитени су одлучивали о стилу игре, али, опет тога није било толико. Када је Звезда играла завршетак у Европи, с ким је оно било, па су се мучили и онај Југовић, не великог талента али велики радник, једноставно је докопао човек лопту, ја сам гледао утакмицу, и кренуо у шеснаест и ушао и направио прекршај, и онда је пао трећи гол. Велика је радилица, не велики таленат, али велика радилица. Човек је решио нешто и иде за тим итд). Дакле, стваралаштво није враћање на почетак, није циклус. Јесте прогресивно напредовање, али оно само у себи нема циљ. И овде је наш хришћански идентитет, хришћанска вера наша. Нема историја, као, рецимо, неки ток времена сврху. Писао сам о томе и објављено је, на срећу, шта је хришћанско схватање историје. Али, да се не задржавамо, идемо на Христа.

Нема историја у себи циљ, а бесциљно кретање је, за оне који на време схвате, разочарење. И, онда, шта ми људи радимо? Међутим, у човеку постоји стварно једна жеља, једна воља за живот, и то је основно и код лекара у лечењу човека. Не побеђују толико лекови, они помажу, колико побеђује воља за животом, која даје човеку снаге. Откуд њему та воља за живот, откуд му жеља за новим? Или зашто Нова Година? Наравно, често је то врло површно: „Само да променим, досадно је ово што живимо". То је већ Соломон говорио у Књизи Проповедниковој: „Што је било биће… све долази на почетак… вода се диже из мора у ваздух, враћа се доле, и све кружи", и где си био – нигде, шта си радио – ништа, и: „Нема ничега новог под Сунцем"[4]. То је та бесмисленост цикличног кретања, које не може само себе да испуни смислом. Минхаузен не може, вукући се за косу, сам себе да извуче из блата у које је упао.

Нема твар, каже свети Максим, ту снагу да себе дигне у над-твар, да природа пређе у надприроду, она нема ту снагу у себи. То је њена стварност. Природа је створена. Али, није створена да остане у томе. Створена је да буде уздигнута у надствореност, у Божију вечност.

Оставимо за моменат реч вечност, јер она не мора да значи нешто добро. Може вечно да буде бесмислено, може да буде ужасно, што каже дубок човек Достојевски: „А шта ако је горе нека соба пуна паучине?" Ужас!

Према томе, ни вечност, бесмислена вечност, или онај неки круг који би се вртео, без икаквог смисла, ништа не значе. Сама реч вечност још није нека гаранција смисла, осмишљења времена. Претакање времена у вечност још не значи осмишљење времена, него је Бог као смисао поставио Свога Сина, вечнога, кога по библијском изразу, сликовито, држи у наручју, *Јединороднии Син који је у наручју Очевом*[5]. Он је, значи, вечно код Оца, Он је са Оцем и наравно, Дух Свети, али је реч о Њему, пошто је на Њега, тако да кажем, наложено, договорено, да Он преузме иницијативу, како дивно каже владика Николај у *Касијани*: „Стварање света је епопеја над епопејама, Син Божији је преузео иницијативу за стварање света, али и одговорност за свет, зато је после дошао да спасава свет".

Наш филозоф Брана Петронијевић, велики идеалиста двадесетих година, говорио је: „Не могу да прихватим Бога хришћанског, који је створио свет, па му није успело, па је после дошао да га поправља. То не одговара мојој концепцији Бога". Шта да му радимо?

Ксенија Анастасијевић, умна српкиња, писала је и критиковала, између осталог, и те и друге његове идеје. Брана се наљутио и рекао: „Па не може једна Ксенија, да победи мене генија". Брана Петронијевић је остао у неком немачком идеализму, који је апстрактан, који је

[4] Проп. 1, 9.

[5] Јн. 1, 18.

можда логичан, али логика није гаранција истине. Као Хришћани и као људи уопште, треба да схватимо то, да логика није гаранција истине.

Навешћу вам један драстичан пример. У Лици су, 1941. усташе ухватиле једну мајку са два сина од, отприлике, петнаест-шеснаест година, и рекли су јој: „Једног сина ћемо ти убити, једног ћемо ти пустити, а ти ћеш рећи којег". Мајка би логички морала да размишља: „Овај ми је млађи, овај ми је старији, овај ми је способнији, овај ми је здравији, са овим ћу боље проћи…" Логички би мајка могла да буде убица оног другог сина. Мајка је само бризнула у плач, јер би логика једног њеног сина послала у смрт.

Има други случај, који се завршио изузетно хришћански. Људи су бацани у јаму, и између свих и два брата. Како је у јами, доле на неколико метара, било неко грмље, растиње и неко дрво, они се закаче, један за то дрво, а други за њега, док су остали пропали доле. Сад, они се држе, дрво почиње да попушта, чупа се, јер ту нема много земље, и говоре: „Дај, бато, пусти и иди ти, или пусти мене да идем", јер би се дрво ишчупало и оба би пала. Једва се договоре, старији пусти и падне доле. Млађи је после некако изишао. Било је неколико метара до врха, и преживео је, па је после он то причао.

То није знак, да смо против логике, него је то са ону страну логике, пре логике. Језик је, рецимо, један принцип, који није изразито логички, него је предлогички, али тиме није нелогичан. И поред тога, седе господа по кабинетима да нам прописују како се говори, па један прописује и намеће, нажалост, да је говорено Христ. Сад су почели као снобови сви да говоре Христ, као да нисмо знали како нам се Бог зове, кад смо Га примали.

Нека госпођа ми скоро то објашњава логички. „Остави, госпођо, логичко објашњење", кажем јој. Она вели: „Пише у речнику тако". Не пише у речнику, знам тај речник Чешке академије, и то су само претпоставке. Немате, пре свега, доказе, а друго не иде језик увек логиком, него иде оном предлогичком логиком. Ево један пример са мог фудбалског терена: улеће Бразилијанац у пуном трку у шеснаест, и не обазирући се, враћа лопту петом, тачно тамо где се онај други налази, и овај даје гол. То није логика. Он није имао времена да мисли. То је нека интуиција, то је нека поезија… итд.

То све не значи да смо против логике, против тока времена, против прогреса, него само да га друкчије схватамо, притом, да будемо искрени, може се схватити да је то нека врста алибија, избегавања, и неки често мисле да је то бекство у ирационално. Тако је говорио један од филозофа, покојни Животић, који је, мислим, долазио овде код вас. Како га је једно дете испрескакало у Гимназији на Зеленом Венцу. Рекло му је: „Господине, Ви сте филозоф, али то о чему говорите је за мене много једноставније, и није тако како Ви говорите". Но добро. Нека Бог буде милостив и њему и нама.

Ми не бежимо у ирационално. Зашто? Зато што је живот, пре свега, надрационалан. Достојевски је говорио, ако се сећате, да је разум двадесети део човека. Можда проценат није сасвим тачан, али је хтео да каже – немојте сводити човека на разум.

Грчки језик и словенски језик, који се развио у умности, у словесности на грчком, има оно што запад нема. Имате *разум*, имате *ум*. Западни језици немају реч ум, не знам, можда немачки. Имају *дух*, а то је, опет, нешто друго или треће. Разум је плићи од ума. Пре свега, реч *раз – ум*, видите да је нешто као *-лоī* и *раз -лоī*. *Лоī* је нешто што се ложи, положи. Ми немамо ту реч. Можда има: *лоīа*, место где зец лежи. Одатле и *разлоī* нечега.

Дакле, треба се очистити, добро промислити. То је сад задатак и теологије, али и промишљања наше вере. Она није вера неразумна, вера антиразумна, али се не своди, не исцрпљује разумом. Било би понижење да ми Бога подређујемо Аристотеловим категоријама. Не зато што се Он боји, или се ми бојимо за своју веру, него, једноставно, зато што Он не стаје у то.

Зато је парадоксално оно што је Свети Палама – велики теолог, који је стигао Светог Василија из 4. века, а Палама је живео у 14. веку – могао да каже, да за Бога подједнако не важи: *Он постоји* и *Он не постоји*, јер су то категорије постојећег света. Бог нити постоји као што свет постоји, нити не постоји као што, контра постојећем свету, имамо непостојање. За Бога ни једно не важи, јер би онда Он био половичан. Она друга, Њему супротна страна, била би половина од Њега. Бог није ни *постојећи*, ни *не постојећи*. Он је надпостојећи, али то опет са ограничењима говоримо. *Ностални*, кажемо. Јевреји су ту у Библији употребили реч *Свети*. Свети (=*кадош, кодаш*, на јеврејском), не значи у првом смислу, да је Он по неком квалитету *свет* (ми не знамо тај квалитет), него да Он није као што је све остало, издвојен је од осталог. „Ово је свето Господу“[6], посветили су Господу, издвојили га од другог.

Бог је стварајући свет наложио на Сина Свога остварење, договорио се на вечном савету Свете Тројице када је одлучено стварање света. Оно је замишљено, и мисао Божија се онда остваривала. Ориген је мислио да је Бог морао обавезно да буде Творац. На то су му Свети Оци (Атанасије, Василије) одговорили, између осталога, да Бог није морао да ствара свет, и да би Он био Творац и без стварања света, јер ако би *морао* да ствара, онда Он није слободан Творац, јер Му је свет наметнут. Нема никакве принуде за Бога. А сва Грчка филозофија се своди на познату грчку изреку: „Нужди се и богови покоравају“ (=>Αναγκη κα< θεοι πειθονται), нужда влада. То је она ε<μαρμενη (=судбина), εταναγκη (=нужда), то је Будина нирвана, или карма, или, ако хоћете, данашње појмове, или претпоставке да би можда наш свемир, ако се сабије, изгорео, или ако се потпуно разреди, замрзао се.

По најновијим сазнањима, каже један велики грчки физичар, млад је а постао је академик, да се открива непозната материја које има бар 75% у свету. Само је слутимо, али не можемо до ње да дођемо, и она нам, отприлике, сведочи да се свет нагло шири. Да се првобитно десио прасак тј. од нечега је почело, и да се свет даље шири, а то што је непознато, можда ће сутра открити.

Но свеједно, Библија не калкулише тиме, једноставно говори – Бог је створио свет. И створивши га, Син Божији, је био αυτουργος, тј. самоделатељ, онај који је то реализовао. Дух Свети је усавршавао као завршном кичицом, а Отац је све иницирао, благосиљао.

Тако се библијским језиком описује учешће свих лица Свете Тројице у стварању света. Али, Син је носилац тога, као што се у Јеванђељима описује свадба царевог сина. Спрема цар свадбу сину, доводи му невесту. Цар је Бог Отац, Његов Син је Христос, невеста је Црква, а сва творевина уграђена је у Цркву, на челу са људским родом, са човеком, а девер, који доводи невесту и припрема је, то је Дух Свети. То су библијске слике које показују једну заједницу и говоре нам како ће Царство Небеско бити као једна вечера. Библија говори сликовито, јер хоће намерно да остави слободу, да не дефинише све. И догмати који су прецизирали поједине истине, само су их заштитили од погрешних тумачења.

Тај несрећни писац *Давинчијевог кода* тврди да је Црква тек на Првом Васељенском Сабору (325), у Никеји, одредила своју веру. Партија заседала, имала конвенцију, и одлучила: од сада ово важи! Тако, нажалост, пише и овај Вукомановић, Херцеговац, који пориче да је Херцеговац, професор на Филозофском факултету (његов стриц, прота, је скоро умро у Београду, а он се, господин, није родио у Херцеговини, него у Дубровнику, мада је и Дубровник Херцеговина), да је Први Васељенски Сабор одлучио каква је вера. То су биле теорије марксиста, Кауцкога и других. Први Васељенски Сабор је само бранио веру од Арија, који је порицао да је Син Божији – Син Божији. Да није било тога, не би ни било Првог Сабора, јер сабор се не сазива, као што га Ватикан сазива. Папа сад сазове сабор да решава питања, донесе одлуке, а после деценију – две, потребно је то мењати.

Ми немамо ту такву, опростите на изразу, хистерију, да обавезно све определимо. „Шта каже Црква?“ – питају често. Откуд ја знам шта каже Црква! Зашто тражите да ми све дефинишемо? Кажу: „Црква треба да заузме став.“ Која Црква? Или, Атанасије не треба да игра фудбал! То је став Цркве, а мој је да треба да игра фудбал. Немојмо да сужавамо ствари и да Православној Цркви приписујемо оно што јој није својствено. То што говорим не говорим напамет.

Сретне ме човек на улици у Београду, у Кнез-Михајловој и пита: „Је ли, оче, кад се фарбају јаја? Шта каже Црква?“ „Откуд ја знам! Питај своју бабу!“ Он је навикао да Црква њему каже шта да ради. Господине, види мало, живи, заинтересуј се, ако хоћеш, па ћеш видети: неко фарба на Велики Четвртак, неко на Велики Петак, како ко.

…

Наставак у следећем броју

[6] Види: 3Мој. 27, 32.

АТАНАСИЈЕ
један животопис

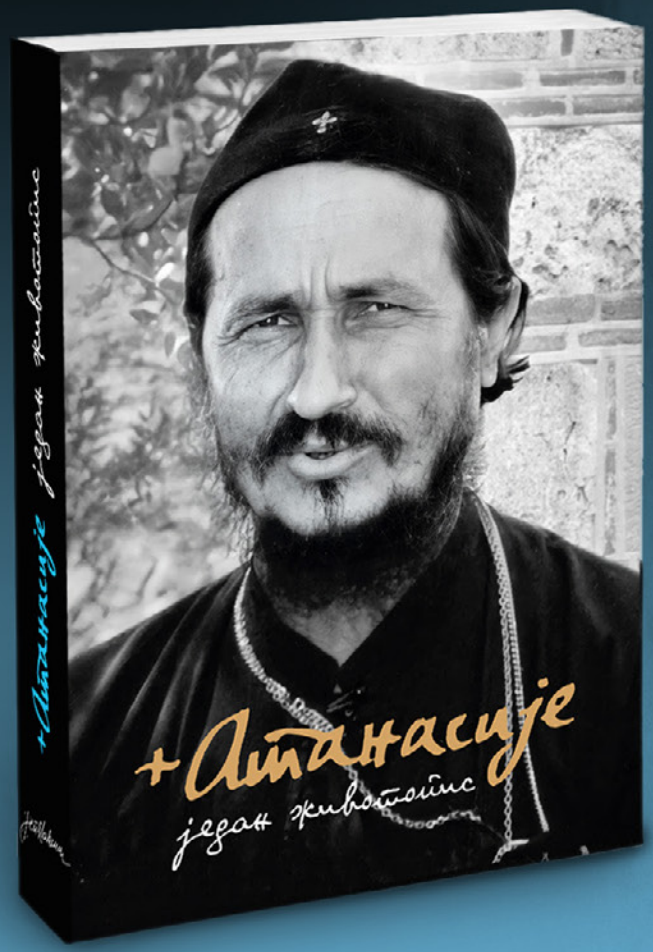

У овој књизи сабрани су многи знакови и путокази који прате духовно веома живописан пут Владике Атанасија Херцеговачког, као и многобројни детаљи који оцртавају његов портрет. Шта овај духовни лик тачно значи за савременог човека није лако сажети и у кратким цртама описати. За сагледање домета и зрачења овог карактера потребни су различити углови сагледавања и, вероватно, другачији стандард мерења. Отуда потреба за књигом која би послужила као водич кроз његову биографију.

Књига има 736 страна и подељена је у десет поглавља:

I део: Детињство Атанасијево (1938-1954), дани у богословији (1954-1958) и служење војног рока (1958-1960); монашење (1960), духовни однос са Оцем Јустином Ћелиским и студије теологије (1960-1963)

II део: Боравак на благословеном острву Халка (1964) и студије у Атини (1964-1968)

III део: Боравак у Паризу (1968-1972)

IV део: Повратак у отаџбину и предавања на Богословском факултету (1972-1992)

V део: Друштвена делатност јеромонаха Атанасија

VI део: Црквена и литургијска обнова

VII део: Посвећеност Косову и Метохији

VIII део: Епископ Вршачкобанатски (1991-1992)

IX део: Епископ Захумско-херцеговачки (1992-1999)

X део: Умировљени епископ (1999-2021)